

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Media-alan koulutus

Tiina Marjoniemi

LUONTOKUVAAJAN KESTÄVÄ KÄYTTÄYTYMINEN SUOMEN
LUONNOSSA

Opas luontokuvaajalle

Opinnäytetyö
Toukokuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2019
Media-alan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä(t)
Tiina Marjoniemi

Nimeke
Luontokuvaajan kestävä käyttäytyminen Suomen luonnossa : Opas luontokuvaajalle

Toimeksiantaja
Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry

Tiivistelmä

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan, miten luontokuvaajan tulee käyttäytyä Suomen luonnossa sitä kunnioittaen. Työn toiminnallisena osana toteutetun oppaan tavoitteena on toimia selkeänä ohjeena luontokuvaajan kestävään toimintaan ja jakaa tietoa siitä, mitä luontokuvaajan pitää ottaa huomioon kuvatessaan eri kohteita.

Opinnäytetyön tietoperusta perustuu luontokuvaukseen liittyvään kirjallisuuteen ja Suomen lainsäädäntöön sekä lehti- ja internetartikkeleihin. Lisäksi on tehty viisi haastattelua. Opinnäytetyössä tutustutaan luontokuvauksen määritelmään, kuvaajan jokamiehenoi-keuksiin sekä esitellään luontokuvaajan yleisimmät kuvauskohteet. Työn toiminnallisen osan toteutusprosessia kuvataan esittelemällä kirjoittamisen lähtökohtia, aiheen rajausta sekä oppaan sisältöä.

Eettisen toiminnan rohkaiseminen ja informaation välittäminen on nykyisin hyödyllistä jokaisella aihealueella. Luontokuvaajilla on tärkeä rooli luonnossa tapahtuvien muutosten realisoinnissa, kun kuvia käytetään kirjallisten faktojen rinnalla. Opinnäytetyön ideaa on mahdollista soveltaa myös muiden valtioiden tarpeisiin toteuttamalla vastaava opas luontokuvaamisen eettisyydestä. Työn tarjoamaa informaatiota voidaan jatkossa koostaa erilaisiin formaatteihin, esimerkiksi videoksi.

Kieli
suomi

Sivuja 26
Liitteet 2
Liitesivumäärä 23

Asiasanat
luontokuvaus, ekologinen kestävyys, eettisyys

THESIS
May 2019
Degree Programme in Media

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Tiina Marjoniemi

Title
Sustainability in Photography in the Finnish Nature : A Guide for Nature Photographer

Commissioned by
Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry

Abstract

The purpose of this thesis was to study how a nature photographer should act in the Finnish nature in order to respect its sustainability. The practical produce of the thesis is a guidebook that instructs nature photographers to work sustainably, and shares information about the things they should take into consideration while capturing the different subjects.

The information of the thesis is based on literature concerning nature photography, five interviews, the Finnish law, and journal and web articles. The thesis explores the definition of nature photography, introduces the freedom to roam and presents the main subjects of a nature photographer. The execution of the practical part is described by explaining the basis of writing a guidebook, the goals of the product, its sources and their analysis, and the limitations of the theme.

Encouraging ethical behavior and forwarding information is nowadays important in every field. Nature photographers have an important role in realizing the changes in nature when their photographs are used alongside written facts. The idea of the thesis may be adapted into other countries by producing a similar guidebook concerning specific country's ethical behavior in photography. The information of the thesis may be composed into other formats in the future, for example into the form of a video.

Language
Finnish

Pages 26
Appendices 2
Pages of Appendices 23

Keywords
nature photography, ecological sustainability, ethicalness

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Opinnäytetyön lähtökohdat.....	6
2.1	Tutkimuskysymys ja tavoitteet.....	6
2.2	Tietoperusta ja aineiston analyysi.....	7
3	Luontokuvauksesta	9
3.1	Luontokuvauksen määritelmä	9
3.2	Luontokuvaajan jokamiehenoikeudet	10
3.3	Rajoitukset luonnonsuojelualueilla.....	11
3.4	Ahvenanmaan jokamiehenoikeudet.....	11
4	Luontokuvaajan kohteet.....	12
4.1	Maisemakuvaus.....	12
4.2	Eläinkuvaus.....	12
4.3	Kasvi- ja hyönteiskuvaus	13
4.4	Veden alla kuvaaminen.....	15
4.5	Ilmakuvaus	15
5	Luontokuvauksen eettiset kysymykset.....	16
5.1	Mitä etiikka on?.....	16
5.2	Yhdistysten eettiset periaatteet.....	17
5.3	Tekijänoikeudelliset seikat.....	19
5.4	Eettinen yritystoiminta	19
6	Oppaan toteutus	20
6.1	Oppaan kirjoittamisen lähtökohdat.....	20
6.2	Aiheen rajaus	21
6.3	Oppaan sisältö	22
7	Pohdinta	23

Liitteet

Liite 1 Haastattelurunko

Liite 2 Opas luontokuvaajan kestävään käyttäytymiseen Suomen luonnossa

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä käsitellään luontokuvaajan kestävästä käyttäytymisestä Suomen luonnossa. Suomen pinta-alasta noin 78 % on metsää (Metla 2013), ja elinkeinon lisäksi metsiä käytetään runsaasti virkistysmielessä. Vuonna 2017 Suomen neljässäkymmenessä kansallispuistossa, valtion retkeilyalueilla sekä muissa luontokohteissa vieraili yhteensä lähes seitsemän miljoonaa kävijää, joten luonto on arvokas suurelle osalle kansaa (Metsähallitus 2017). Valtaosalla luonnossa liikkujista on nykyaikana mukanaan jonkinlainen kamera tai älylaite, jolla upeat maisemat, retkimuistot ja luonnon antimet voidaan taltioida muisteltavaksi myös myöhemmäksi. Lisääntyvä kameroiden määrä luonnossa liikkujilla on siunaus, mutta siitä on myös kiroukseksi, jos kuvaustilanteita ei osata hoitaa luontoa kunnioittaen. Kuvia jaetaan sosiaalisessa mediassa mielettömällä tahdilla ja ne inspiroivat yhä useampia lähtemään luontoon kameransa kanssa. Lähtökohteisesti luontokuvaus on loistava tapa jakaa tietoisuutta luonnon monimuotoisuudesta, sen tilasta ja muutoksista, niin Suomessa kuin kansainvälisestikin, mutta ehdottoman tärkeää on se, että luonnossa osataan toimia eettisesti (Peltomäki & Peltomäki 2018). Ajatus opinnäytetyöhön syntyi pohjimmiltaan halusta ylläpitää luonnon monimuotoisuutta ja säilyttää se myös tuleville sukupolville. Luonto ei tarvitse ihmistä, mutta ihminen tarvitsee luontoa, joten siitä on pidettävä huolta. Pienilläkin teoilla voi olla suuri merkitys.

Pitkäaikaisen luontokuvausharrastuksen sekä toimeksiantajan seurauksena aihe muokkautui lopulliseen muotoonsa: oppaaksi, joka toimii selkeänä ohjeena siitä, miten luontokuvaajan tulisi käyttäytyä Suomen luonnossa eettisesti ja sitä kunnioittaen. Selkeää ja yksityiskohtaista ohjetta siitä, miten luontokuvaajan tulee käyttäytyä Suomen luonnossa ei ole, vaan tieto on siellä täällä hajallaan – kirjallisuudessa, internetissä, ihmisten kokemuksissa ja niin edelleen. Luontokuvaajat nostavat työllään esille luonnonsuojelun ja lajikirjon säilymisen, kun suurelle yleisölle jaetaan tietoa luonnon kohteista ja lajeista, mutta toiminnan eettisyys ei ole kaikille itsestään selvää (Peltomäki & Peltomäki 2018). Toiminnallisena opinnäytetyönä toteutettu opas on ytimekäs ohje luontokuvaajan eettiseen toimintaan ja sopii niin aloittelevalle luontokuvaajalle kuin ammattilaisellekin.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry. Yhdistys perustettiin vuonna 1977 tavoitteenaan edistää ja kehittää luontokuvausta Suomessa. Yhdistys on luontokuvauksesta kiinnostuneiden suomalaisten yhteisö, jossa alati kasvavan harrastajakunnan lisäksi on mukana lähes kaikki kotimaiset ammattilaiset. Yhdistyksen ohjausvastuu terveeseen ja kestävään luontosuhteeseen on kasvanut vuosien aikana huomattavasti, kun uusia harrastajia ilman aiempaa luontoharrastustausta kiinnostuu kokeilemaan luontokuvausta. Taa-takseen jäsenkuntansa eettisen käyttäytymisen kuvaustilanteissa yhdistys vahvisti vuonna 2008 eettiset periaatteet, joiden mukaan määritetään, miten jäsenten kuuluu käyttäytyä luonnossa ja toimia valokuvaajina. (Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry 2014, 3–4, 64–65.) Oppaan tärkeimpänä lähtökohtana toimii yhdistyksen eettiset periaatteet, jota muu kerätty aineisto tukee ja täydentää.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Tutkimuskysymys ja tavoitteet

Opinnäytetyössä tarkastellaan sitä, miten luontokuvaajan tulee liikkua, käyttäytyä ja toimia Suomen luonnossa ekologista kestävyttä kunnioittaen. Ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan sitä, että maapallo pyritään säilyttämään elinkelpoisena tulevaisuuden sukupolville, sekä sen biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemin toimivuus turvataan (Suomen YK-liitto 2019). Oppaassa käsitellään muun muassa sitä, miten luontokuvaaja voi kuvata eläimiä turvallisesti ja häiritsemättä niitä, mutta myös sitä, miten virheellisellä käytöksellä voidaan vaikuttaa esimerkiksi lintujen pesinnän onnistumiseen.

Opas on suunnattu luontokuvaajille aloittelijasta ammattilaiseen ja sen tavoitteena on toimia selkeänä ohjeena siitä, miten luontokuvaajan tulisi käyttäytyä Suomen luonnossa sitä kunnioittaen oli hän sitten Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry:n jäsen tai ei. Oppaan tarkoitus on jakaa tietoa siitä, mitä luontokuvaajan pitää ottaa huomioon kuvatessaan eri kohteita sekä muistuttaa, mitä luonnossa saa ja ei saa tehdä. Käytännössä opas selvittää, miten luonnossa liikkuva kuvaaja voi toimia niin, ettei hän jätä luontoon jälkiä tai häiritse ja vahingoita toiminnallaan ekosysteemin toimintaa.

2.2 Tietoperusta ja aineiston analyysi

Opinnäytetyön tietoperustana on luontokuvaukseen liittyvä kirjallisuus sekä muu aiheeseen sovellettava kirjallisuus, ammattilaisten haastattelut, Suomen lainsäädäntö sekä lehti- ja internetartikkelit. Suomen laissa rajoitetaan toimimista tietyillä alueilla, joten esimerkiksi suurimmassa osassa Suomea voimassaolevat jokamiehenoikeudet sekä luonnonsuojelualueiden rajoitukset on otettu opinnäytetyössä huomioon. Tietokirjallisuudessa luontokuvaamisen eettisyyttä pohditaan vähän puoleisesti ja useimmiten teoksissa keskitytäänkin enemmän eri kohteiden kuvaamiseen ja tekniseen osaamiseen. Ohjeita eettiseen toimintaan mainitaan siellä täällä, mutta harvat teokset pureutuvat aiheeseen syvemmin tai antavat siitä ajankohtaista ja yksityiskohtaista tietoa.

Kirjallisuuden tueksi opasta varten tehtiin yhteensä viisi haastattelua, joissa yhteensä kuutta eri kuvauskohteisiin erikoistuvaa luontokuvaajaa haastateltiin luontokuvaamisen eettisyydestä sekä heidän erityisaloihinsa liittyvistä eettisistä ohjeista. Haastateltavat valikoitui toimeksiantajan suosituksesta sekä heidän erityisalojensa perusteella. Haastatteluista neljä päädyttiin toteuttamaan Skypen välityksellä ja yksi aikataulujen vuoksi sähköpostihaastatteluna.

Haastattelujen lajia kuvaa parhaiten teemahaastattelu, sillä kaikilla viidellä haastattelulla oli selkeä ennalta määrätty aihepiiri: luontokuvaamisen eettisyys. Teemahaastattelulle tyypillistä on, että siitä puuttuu kysymysten tarkka muotoilu ja järjestys, minkä seurauksena teemahaastattelua kuvataankin yleensä puolistrukturoiduksi haastattelutyypiksi. Teemahaastattelua on mahdollista hyödyntää sekä kvalitatiivisessa että kvantitatiivisessa tutkimuksessa, eikä se haastattelutyypinä ota kantaa haastattelukertojen määrään tai aiheen syvyyteen. Teemahaastattelu nimenä kertoo siitä, että oleellisinta haastatteluissa ei ole ennalta määrättyjen yksityiskohtaisten kysymysten käsittely, vaan keskustelu tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelun yksi keskeisistä oletuksista on, että sen avulla on mahdollista tutkia haastateltavan kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja jopa tunteita. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47–48.)

Opinnäytetyötä varten tehdyt haastattelut istuvat myös Alastalon, Åkermanin & Vaittisen (2017, 181-183) asiantuntijahaastattelun määritelmään, mutta niitä käsitellään työssä ensisijaisesti teemahaastatteluina. Asiantuntijahaastattelu ei ole itsenäinen haastattelumenetelmä, vaikka asiantuntijoiden haastatteluun liittyykin tiettyjä erityispiirteitä. Asiantuntijoita haastatellaan yleensä sen tiedon vuoksi, jota vain harvoilla on. Tässä yhteydessä luontokuvaajien haastattelu ammattilaisina tuotti sellaista tietoa, jota esimerkiksi kirjallisuus ei tarjoa ja joka oli äärimmäisen tärkeää oppaan kannalta.

Haastatteluihin muotoutui suunnitteluprosessin aikana selkeä haastattelurunko (liite 1.), mutta haastateltavista riippuen kysymysten muotoilu ja järjestys vaihteli. Lisäksi tietyissä haastatteluissa esitettyjä kysymyksiä oli enemmän, kun haastateltavien kokemusten ja näkemysten pohjalta jatkokysymysten ja lisäkysymysten esittäminen oli luontevaa. Eskolan & Suorannan (1998, 64–65) mukaan teemahaastattelussa ei ole valmiita kysymyksiä, vaan sen sijaan haastattelijalla on tukilista käsiteltävistä asioista. Tässä tapauksessa keskeiset teemat sai luontevasti tiivistettyä kysymysmuotoon, jolloin myös haastateltavien oli helppo tutustua ja valmistautua haastatteluun etukäteen. Haastateltavilla oli mahdollisuus kertoa kokemuksistaan ja ajatuksistaan vapaasti myös kysymystenasettelujen ulkopuolelta, mutta kysymykset loivat haastatteluille luontevan rakenteen.

Jokainen haastatteluista tallennettiin, mistä sovittiin etukäteen haastateltavien kanssa. Haastateltaville esiteltiin opinnäytetyön lähtökohdat ja kerrottiin selkeästi, mihin haastattelumateriaalia tulaisiin käyttämään. Mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen ne kirjoitettiin auki sisällönanalyysiä varten keskittyen lähinnä puheen pääsisältöön. Varsinaista tarkkaa litterointia haastatteluista ei tehty, sillä tutkimuskysymyksen kannalta haastateltavan puheen tilkesanoilla, tauoilla tai äänensävyillä ei ole merkitystä. Haastattelujen auki kirjoittaminen toimi olennaisena osana aineiston analyysiä auttaen materiaaliin tutustumisessa sekä olennaisen tiedon arvioinnissa. (Nikander & Ruusuvoori 2017, 367–375.) Haastatteluissa huomasin nopeasti, että asiantuntijoiden linjaus useisiin teemoihin oli hyvin pitkälti yhtenäinen. Lähes kaikkien haastateltavien vastaukset esimerkiksi luonnon ehdoilla toimimisen käytäntöön ja ekologisen kestävyuden tukemiseen olivat hyvin samankaltaisia, joten lisäaineiston kerääminen haastatteleamalla ei siltä osin ollut enää tarpeellista.

3 Luontokuvauksesta

3.1 Luontokuvauksen määritelmä

Luonto tarjoaa lukemattomasti erilaisia kohteita kuvattavaksi: maisemat, kasvit, eläimet ja niin edelleen. Henkilö, joka omistaa kameran voi olla valokuvaaja ja vastaavasti kuvatessaan luontoa luontokuvaaja. Luontokuvaukseksi luetaan luonnon antimien taltiointi niin dokumentaarisiin asiakuvin kuin myös taiteellisemmin tulkiten. Luonnosta aiheensa ottavan kuvaajan teokset voivat yhtä hyvin olla kasvien ja eläinten lajikuvia kuin abstraktimpia tulkintoja, esimerkiksi luonnon valon ja värien suhteesta. Luontokuva on aina lähtökohtaisesti dokumentti luonnon todellisuudesta eli siitä, miten asiat ovat, olipa kuva sitten tallenne tai tulkinta. Parhaimmillaan luontokuva on, kun siinä onnistutaan yhdistämään kohteen tallentuminen eli kuva esittää jotain, kuvaajan tulkinta eli kohde on tallentunut kuvaajan subjektiivisen todellisuuden mukaisena, sekä korkeat esteettiset arvot. (Rinne 1981, 10–11, 126.)

Ikuisuuskyseminen kuvan merkityksestä ja tehtävästä tulee vastaan myös luontokuvauksen kohdalla, eikä yksinkertaista vastausta kysymykseen ole. Luonnon eri kohteita taltioitaessa monet kuvaajat saattavat kuvata samaa kohdetta täysin eri tuloksin. Näkemyksiä luontokuvaamiseen on yhtä paljon kuin kuvaajikin, mutta esimerkiksi Rinteen (1981, 11) mukaan kuvaajan tulisi välttää liiallista visuaalista kikkailua ja kuvata kohteensa mahdollisimman neutraalisti eli tallentaa. Kuvan lopullinen käyttötarkoitus vaikuttaa paljon siihen, miten vapaasti kuvaaja saa käyttää omaa tulkintaansa. Esimerkiksi yhden lajin elämää usean kuvan avulla karottaessa tilaa erilaisille tulkinnoille on huomattavasti enemmän kuin kuvittaessa lajista kertovaa artikkelia yhdellä kuvalla.

Autenttisessa luontokuvassa kuvaajan läsnäolo ei näy kuvassa eikä kuvaaja tai muu henkilö ole muuttanut luonnollista todellisuutta. Useat kuvaajat pyrkivät tinkimättömään autenttisuuteen, ellei kuvien tarkoituksena ole esittää ihmisen ja luonnon välistä suhdetta. Kuvan autenttisuuden kannalta on tärkeää, että kuvien yhteydessä mainitaan esimerkiksi, jos eläin on kuvattu vankeudessa, jotta kuvalla

ei välitetä valheellista tietoa ja sitä osataan käyttää oikein. Kuvan ”aitous” määritellään yleensä lopulta sen käyttötarkoituksen perusteella ja useimmiten esimerkiksi käyttökelpoisen tieteellisen kuvan saamiseksi joudutaan käyttämään erilaisia järjestelyjä, esimerkiksi kuvaamaan kaloja akvaarioissa tai hyönteisiä terraarioissa. (Rinne 1981, 12–13.)

Tärkeintä luontokuvauksessa on, että kuvaaja tiedostaa toimivansa luonnon ehdoilla – oli kohde mikä tahansa. Luonto ei ole olemassa ihmistä varten ja jos kohdettaan ei tunne, sitä voi läsnäolollaan häiritä tai jopa vahingoittaa. Kohteen tunteminen tulisi olla kaiken luontokuvaamisen lähtökohta, oli kuvaajan mielenkiinnon kohde mikä tahansa. (Saiha 2014, 8–10.)

3.2 Luontokuvaajan jokamiehenoikeudet

Suurin osa luontokuvaajan toiminnasta tapahtuu Suomessa jokamiehenoikeudella. Jokamiehenoikeuksilla tarkoitetaan sitä, että jokaisella on oikeus käyttää luontoa riippumatta siitä, kuka alueen omistaa. Luonnon käyttäminen jokamiehenoikeuksien rajoissa ei vaadi maanomistajan lupaa eikä oikeuksien käyttäminen maksa mitään. Jokamiehenoikeuksia rajoitetaan tietyillä alueilla ja esimerkiksi luonnonsuojelualueilla oikeuksia on vähemmän suojelutavoitteiden saavuttamiseksi. (Metsähallitus 2019.) Myös Ahvenanmaalla jokamiehenoikeudet ovat rajoitetumpia kuin Manner-Suomessa tai Ruotsissa (Visit Åland 2019). Jokamiehenoikeudella Suomessa saa

liikkua jalan, hiihtäen tai pyöräillen muualla kuin pihamaalla ja erityiseen käyttöön otetuilla alueilla (esimerkiksi viljelyksessä olevat pellot ja istutukset); oleskella tilapäisesti siellä missä liikkuminenkin on sallittua (esimerkiksi teltailla riittävän etäällä asumuksista); poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia; onkia ja pilkkiä; kulkea vesistöissä ja jäällä. (Ympäristöministeriö 2016.)

Jokamiehenoikeuden nojalla toimiminen ei saa aiheuttaa maanomistajalle, maankäytölle tai luonnolle vähäistä enempää haittaa. Jokamiehenoikeudella ei myöskään saa

aiheuttaa häiriötä tai haittaa toisille tai ympäristölle; häiritä lintujen pesintää tai riistaeläimiä; kaataa tai vahingoittaa puita; ottaa sammalta, jäkä-

lää, maa-ainesta tai puuta; häiritä kotirauhaa; roskata; ajaa moottoriajoneuvolla maastossa maalla ilman maanomistajan lupaa; kalastaa ja metsästää ilman asianomaisia lupia. (Ympäristöministeriö 2016.)

3.3 Rajoitukset luonnonsuojelualueilla

Luonnonsuojelualueita ja -suojelutyyppejä on useita erilaisia ja ne poikkeavat toisistaan rajoituksiltaan huomattavastikin. Soidensuojelualueilla jokamiehenoikeudet ovat yleensä voimassa sellaisenaan, joten liikkuminen ja leirytyminen, kuten myös sienestys, marjastus ja kasvien kerääminen on sallittua. Joillakin soidensuojelualueilla liikkumista rajoitetaan lintujen pesimisaikaan, jolloin se on yleensä kielletty kokonaan. Kansallispuistoissa vapaasti liikkuminen omin lihasvoimin rajoitusosia lukuun ottamatta on sallittua, mutta leirytyä saa vain siihen tarkoitetuilla paikoilla. Marjastus, sienestys, onkiminen ja pilkkiminen on yleisesti sallittua. Ratsastusta, pyöräilyä ja koiravaljakkoajeluja varten on yleensä omat reitit, joten muualla liikkuminen näissä muodoissa on kielletty. Joillakin pienemmillä suojelualueilla, kuten vanhojen metsien ja lehtojen suojelualueilla leirytyminen on kielletty, mutta muuten liikkuminen, marjastus ja sienestys, on vapaata. Tiukimmin suojelluilla alueilla luonnonpuistoissa ja hylkeidensuojelualueilla liikkuminen sallitaan vain Metsähallituksen luvalla – poikkeuksena luonnonpuistot joiden läpi kulkee retkeilyreitti. (Metsähallitus 2019.)

Luonnonsuojelualueilla liikkumista rajoitetaan yleensä, jos alueen eläimistö tai kasvillisuus vaatii sitä säilyäkseen. Kasvien ja kasvinosien kerääminen sekä hyönteisten pyydystäminen vaatii pääsääntöisesti luvan ja on sallittua ainoastaan tieteellistä tutkimusta varten. Luonnonsuojelualueita koskevat rajoitukset voi tarkistaa alueen perustamispäätöksen rauhoitusmääräyksistä tai järjestyssäännöistä. (Metsähallitus 2019.)

3.4 Ahvenanmaan jokamiehenoikeudet

Ahvenanmaalla jokamiehenoikeudella saa liikkua vapaasti jalan, pyöräillen ja kajakilla, mutta yksityisiä tontteja, laitureita sekä viljelysmaita tulee välttää. Luonnossa liikkuesssa voi pitää lepotaukoja, mutta leirytyminen suositellaan tehtävän

leirintäalueella, mökkikylässä tai vierassatamassa, sillä useimmilla alueilla telttailu on kielletty ilman maanomistajan lupaa. Marjoja ja sieniä saa kerätä, mutta usein kukkien poimiminen kielletään. Osalla Ahvenanmaan luodoista ja saarista vallitsee osan vuodesta mairinnousukielto, jolla taataan lintujen pesintärauha. Luonnon vahingoittaminen, maanomistajien tai alueesta vastaavien henkilöiden tarpeeton häirintä, luonnon roskaaminen sekä avotulen teko ilman maanomistajan lupaa ovat Ahvenanmaalla kiellettyjä. (Visit Åland 2019.)

4 Luontokuvaajan kohteet

4.1 Maisemakuvaus

Muihin luontokuvaajien yleisimpiin kuvauskohteisiin verrattuna maisemakuvaus koetaan enemmän yleiskuvauksena. Eläinten ja kasvien kuvilla kerrotaan usein maailmasta, jota on haastavampi nähdä, kun taas maisemakuvilla ilmennetään luonnon yleisiä näkymiä. Maisemakuvaaja taltioi luonnon yksityiskohtia suhteessa maahan ja taivaaseen ja luo oman näkemyksensä ympäröivästä luonnosta. Maiseman kaksi peruselementtiä ovat horisonttiviiva ja avoin taivas, mutta maisemakuvia voi ottaa myös ilman näitä tekijöitä, esimerkiksi metsän siimeksessä. (Luhta 1981, 88–90)

Vielä tänäkin päivänä maisemakuvan tunnelma ja sommittelu pohjautuu vahvasti maalaustaiteen perinteisiin (Saiha 2012, 17). Maisemakuvan onnistuminen perustuu hyvin paljon kuvan elementtien sommitteluun ja siihen, miten kokonaisuus on rakennettu. (Luhta 1981, 88–90) Suomen luonnossa maisemakuvaajalle on kuvattavaa aina, sillä vaihtuvat vuodenajat ja vuosittaiset erot muokkaavat maisemaa jatkuvasti. Maisemakuva voi olla yhtä hyvin kuvaajan esteettinen kokemus kuin dokumentti paikasta ja ajasta. (Saiha 2012, 17.)

4.2 Eläinkuvaus

Eläinten kuvaaminen on kiistatta suosituin luontokuvauksen aihe. Eläin kohteena tarjoaa runsaasti haasteita, mutta myös unohtumattomia hetkiä ja onnistumisia.

Eläinkuvauksen tarjonta kohteinaan nisäkkäät, linnut, sammakkoeläimet ja matelijat, kalat sekä hyönteiset on äärimmäisen monipuolinen. (Rinne 1981, 126.) Kuvaajan toimintatavat ja tarvittava kalusto vaihtelee huomattavasti kuvauskohteen perusteella, ja esimerkiksi pieniin jyrсийöihin keskittynyt kuvaaja kohtaa täysin uusia haasteita innostuessaan kuvaamaan hirviä. Samastakin lajista voi saada monipuolisesti kuvamateriaalia, kun samaa kohdetta kuvataan eri vuodenaikoina ja eri elämänvaiheissa. Tuttuun aiheeseen voi löytää uusia lähestymistapoja, kun siihen palataan yhä uudelleen vuosien kuluessa. (Pöllänen 2012, 80.) Eläimiä kuvatessa hetkien dramatiikka ja ennalta-arvaamattomuus tekee siitä mielenkiintoista ja kuvillaan eläville eläinkuvat tuovatkin usein parhaat ansiot (Rinne 1981, 126).

Lintuja ja etenkin suurpetoja kuvataan usein piilokojuista. Lintuja kuvatessa piilo ei ole välttämätön, mutta tarkkailu poissa näkyviltä on opettavaista ja hauskaa. Jotta piilon voi pystyttää luontoon, on ympäristön huomioimisen lisäksi otettava selvää alueen rajoituksista ja hankittava tarvittavat luvat. Kevyet, mukana kulkevat piilot ovat lintuja kuvatessa helppo ratkaisu – piiloksi voi riittää pelkkä maastokuvioinen kangas, jonka alle kuvaaja kameroineen mahtuu kätkeytymään. (Saiha 2014, 56.)

Suurpetojen kuvaaminen onnistuneesti lähes vaatii piilokojun käytön. Itse kuvaaminen ei petojen kohdalla ole suurin haaste, vaan itse kohteen löytäminen. Paikallisen oppaan käyttäminen voi olla ratkaisevaa, sillä heidän kokemuksensa ja paikallistuntemuksensa avulla kartoitetaan tietoa eläinten käyttäytymisestä kuin myös mahdollisista riskeistä. Kuvien saamisen lisäksi koju edistää myös kuvaajan turvallisuutta, ja usein piilot ovat kiinteitä ja vuokrattavissa. Vuokrapalveluun kuuluu yleensä kuvaajan opastus niin kamerakalustoon kuin muihinkin varusteisiin, sillä esimerkiksi pukeutumisen yksityiskohdat voivat olla ratkaiseva tekijä valppaita petoeläimiä kuvatessa. Kahisemattomat vaatteet, kiiltämättömät napit ja muut varusteet minimoivat sen, ettei eläintä ajeta pois tai ärsytetä tarpeettomasti. (Saiha 2014, 78–81.)

4.3 Kasvi- ja hyönteiskuvas

Kasvi- ja hyönteiskuvaus niputetaan usein yhteen, sillä kohteet ovat pääasiallisesti pieniä eli niistä kuvataan lähi- tai makrokuvia. Kasvit ja hyönteiset elävät yhdessä, jolloin hyönteiskuvaan jää usein väkisin kasvi tai kasveja ja kasvikuvaan vastaavasti piiloutuu myös hyönteisiä. Lähikuvaus avaa luontokuvaamiseen kokonaan uuden maailman, kun luontoa tarkastellaan lähellä maan pintaa (Saiha 2014, 94). Luonnossa on loputtomasti pieniä kohteita kuvattavaksi, ja jo yksittäisen kohteen parissa aikaa saa kulumaan runsaasti. Niin kasvien kuin hyönteistenkin monipuoliset yksityiskohdat ja eri kehitysvaiheet työllistävät kiinnostuneen kuvaajan hyvin koko kasvukauden ajaksi. (Lehtonen & Peiponen 2016, 11.)

Kasvien kuvaaminen tarjoaa luontokuvaajalle runsaasti erilaisia mahdollisuuksia mikroskooppisista levistä satametrisiin jättiläispuihin. Kasvikuvaukseen luetaan yhtä hyvin niin siitepölyhiukkasten tallenteet kuin kuvat kokonaisista metsistä. Kasvikuvausta aloitellessa niiden maailmasta ei tarvitse tietää paljoa. Kasvien kuvaamista pidetään lähtökohtaisesti helppona, sillä ne eivät lähde karkuun. Oman kiinnostuksen ja tiedon karttuessa kuvaajan mahdollisuudet erilaisiin ja omaperäisiin kuviin kasvaa huomattavasti. Eri lajit, niiden elämä ja ekologia, vaihtuvat vuodenaajat, kasvien välinen vuorovaikutus sekä vuorovaikutus eläinten kanssa tarjoavat kuvaajalle lukemattomasti mahdollisuuksia. Perinteisesti kasvikuvat ovat lajikuvia, kasveja ympäristössään, kasvin yksityiskohtia tai kasveja toiminnassa. (Suominen 1981, 106-114.)

Maapallon eläinlajeista 97 % on selkärangattomia, ja kolme neljännestä niistä on hyönteisiä (Lehtonen & Peiponen 2016, 116). Hyönteiset voittavat lajikirjossa helposti muut eläinryhmät ja niiden vaihtelevuus niin koossa, muodossa kuin väriyksessäkin tarjoaa monipuolisia kuvausmahdollisuuksia (Soveri 1981, 154). Hyönteisiä on helpoin löytää kuvattavaksi keväällä ja kesällä, mutta etevä kuvaaja löytää kohteita ympäri vuoden. Hyönteiset kuvauskohteena on luontoystävällistä, sillä kohteen perässä ei tarvitse matkustaa pitkiä matkoja. Jokainen voi tehdä kotipihastaan hyönteisille mieluisamman esimerkiksi muuttamalla osan nurmikosta niityksi, kylvämällä hyönteisten suosimia kasveja tai houkuttelemalla niitä makean syöttinesteen avulla. Hyönteisten monivaiheinen elämänkierto muna- ja toukkavaiheineen antaa paljon mahdollisuuksia erilaisiin kuviin, kun kuvausretkensä osaa ajoittaa oikeaan ajankohtaan ja paikkaan. (Lehtonen & Peiponen 2016, 116-118.)

4.4 Veden alla kuvaaminen

Veden alla kuvaus, toiselta nimeltään sukelluskuvaus, tarjoaa kuvaajalle uusia haasteita poikkeavan ympäristönsä seurauksena. Ihmistä, kuten suurinta osaa nykypäivän digikameroistakaan, ei ole luotu veden alle, mikä antaa kuvaamiseen uudenlaista viehätystä. Veden alla kuvatessa sukeltaminen on yleisin keino hankkiutua kohteen läheisyyteen. Laitteiston hallinta, hyvä tasapaino sekä sujuva potkutekniikka ovat tärkeitä tekijöitä veden alla toimittaessa, sillä niin oleskelu- kuin kuvausaikakin ovat rajallisia. Kun kuvaajan molemmat kädet sekä katse ovat tiiviisti kamerassa, on perustekijöiden oltava kunnossa, jotta kuvaaminen voidaan suorittaa vahingoittamatta ympäristöä ja turvallisesti. Veden alla voi toki kuvata myös sukeltamatta, sillä jo veteen kahlaamalla matalat vedet tarjoavat mielenkiintoisia kuvauskohteita. (Voipio 2013, 11–12.)

Haasteen veden alla kuvatessa luo myös valo, joka käyttäytyy pinnan alla eri tavalla kuin ilmassa. Värillinen vesi ja vääristymät ovat sukeltajille tuttuja asioita, jotka myös kamera kohtaa veden alla. Jotta kuvat onnistuisivat, on sukelluskuvaajalla entistäkin suurempi vastuu kuvauskohteen valaisemisesta sekä kuvan valotuksesta. Luonnonvalo vedessä vaihtelee runsaasti veden syvyyden, ajankohdan ja veden laadun mukaan niin määrällisesti kuin laadullisesti. Myös valon väri muuttuu, mitä syvemmälle mennään, ja luonnonvalon lisäksi kuvaajalla onkin yleensä käytössään keinovalo tai -valoja, joina toimii salamot tai sukelluslamput. (Voipio 2013, 14, 35–37.)

4.5 Ilmakuvaus

Luontokuvaamisen suosion jatkuva kasvu antaa kuvaajille inspiraatiota ideoida toinen toistaan upeampia kuvia, jotka saattavat onnistuakseen vaatia apuvälineitä. Vielä muutamia vuosia sitten luonnon taltiointi lintuperspektiivistä vaati helikopterin tai vähintään tarpeeksi suuria maaston korkeusvaihteluja oikeassa paikassa. Haasteellinen ilmakuvaaminen tuli nopeasti hyvin kalliiksi, ja harvalla harrastelijalla oli mahdollisuus päästä kokemaan kuvaaminen yläilmoista. Dronet eli miehittämättömät kauko-ohjattavat lennokit kameralla varustettuna mullistivat ilmakuvaamisen maailman 2010-luvulla, ja vain parissa vuodessa teknologia niin

ammattilais- kuin harrastajatason droneissa kehittyi räjähdysmäisesti. Lennokkien kamerat kuvanvakaajineen pystyivät pian taltioimaan jopa 4K videomateriaalia, jota alettiin hyödyntää useissa televisio- ja elokuvatuotannoissa. (Schloss 2018.) Jo vuonna 2016 harrastajatason droneilla pystyttiin kuvaamaan RAW-kuvia niin kylmässä kuin kuumassakin ympäristössä, kuvaamaan tarvittaessa pimeässä ja lentämään jopa 25 minuuttia kerrallaan teknologian alati kehittyessä (Sherbakov 2016).

Suomen laki sekä lain pohjalta tehdyt määräykset rajoittavat dronen lennättämistä, jotta toiminta pysyisi mahdollisimman turvallisena. Lennätetään lennokkia missä tarkoituksessa tahansa, on pidettävä huoli siitä, että siihen on jatkuva näköyhteys ja se on koko ajan ohjattavissa. Dronessa on oltava lennättäjän nimi ja yhteystiedot. Lennättäminen kilometriä lähempänä lentoasemasta ei ole sallittua ilman lennonjohdon lupaa. Suomessa dronen lennätyskorkeuden on oltava alle 150 metriä, poikkeuksena lentoasemien lähialueet, joissa rajoitus on 50 metriä, sekä esteiden välitön läheisyys, jolloin rajoitus on 15 metriä esteen yläpuolella, kun lennättäjällä on esteen omistajan lupa. (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2018.) Dronella kuvaaminen on sallittua kaduilla, teillä, toreilla, metsissä ja muilla vastaavilla yleisillä paikoilla (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2017). Lennättäminen väkijoukkojen yllä ei ole sallittua ja minimietäisyys väkijoukkoon tulee aina olla vähintään 50 metriä (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2018). Lennättäjän on myös muistettava kunnioittaa muiden ihmisten yksityisyyttä ja kotirauhaa, joten toisten ihmisten kotien yläpuolella lentämistä häiritsevästi on vältettävä (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2017).

5 Luontokuvauksen eettiset kysymykset

5.1 Mitä etiikka on?

Etiikka on filosofian osa-alue, joka tutkii hyvää ja pahaa sekä oikeaa ja väärää. Etiikassa tutkitaan ihmisen moraalikäsitteitä eli sitä, mikä toiminta on hyvänä pidetyn tavan mukaista. Ihmisten toimintatavat ovat vahvasti kytköksissä luonteseen, mutta toisaalta myös tottumukset muovaavat luonnetta. Tämän seurauksena sanalle ”moraali” on pikkuhiljaa kehittynyt hyvää luonnetta tarkoittava

merkitys ja nykyisin myös sanaa ”etiikka” käytetään usein samassa merkityksessä. (Tieteen termipankki 2019.)

Etiikka jakautuu useisiin eri osa-alueisiin, joista tärkein tämän opinnäytetyön kannalta on ympäristöetiikka, jossa käsitellään ihmisen ja luonnon suhteeseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Ympäristöetiikka tutkii ihmisten moraalista suhdetta ympäristöön, sen arvoon ja moraaliseen asemaan elämässä. Ympäristöetiikkaan kytkeytyy vahvasti esimerkiksi käsitteet ekologia ja kestävyys, jotka ovat myös tämän työn keskeisiä käsitteitä. (The Stanford Encyclopedia of Philosophy 2015.)

5.2 Yhdistysten eettiset periaatteet

Luontoa kuvatessa toiminnan eettisyys tulisi aina olla lähtökohta. Kuvaajan tulee toimia tilanteissa sivustakatsojana ja antaa luonnon toimia omalla painollaan ilman häiriötekijöitä. (Peltomäki & Peltomäki 2018.) Ympäri maailmaa yhdistykset ovat asettaneet eettisiä ohjeistuksia taatakseen jäsenistönsä eettisen käyttäytymisen luonnossa, ja usein ohjeistukset ovat sovellettavissa luontokuvaukseen myös Suomessa. Lähes poikkeuksetta ohjeistuksissa korostetaan luonnon kunnioittamista ja siellä toimimista niin, ettei turhaa häiriötä aiheudu.

Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry:n vuonna 2008 vahvistamat eettiset periaatteet käsittelevät selkeästi lähtökohdat luontokuvaajan eettiseen käyttäytymiseen Suomen luonnossa. Yhdistyksen eettisten periaatteiden mukaan

1. Luonnonvalokuvaajan työskentelyn lähtökohtana on luonnon kunnioittaminen. Hän liikkuu luonnossa hienotunteisesti ja asettaa kuvattavan edun oman etunsa edelle.
2. Luonnonvalokuvaaja perehtyy kuvauskohteisiinsa ollakseen aiheuttamatta niille vahinkoa.
3. Luonnonvalokuvaaja noudattaa luonnossa liikkumista ja toimimista koskevia lakeja sekä määräyksiä ja hankkii tarvittavat luvat viranomaisilta ja maanomistajilta.
4. Luonnonvalokuvaaja siivoaa jälkensä eikä jätä maastoon jätteitä.
5. Luonnonvalokuvaaja kunnioittaa toisen valokuvaajan työskentelyrauhaa, ilmaisuvapautta ja tekijänoikeuksia.
6. Luonnonvalokuvaaja ei kuvillaan levitä valheellista tai harhaanjohtavaa informaatiota. Jos kohde on kuvattu luonnossa irrotetussa ympäristössä tai jos kuvan sisältöön on oleellisesti vaikutettu lavastuksin tai kuvan oton jälkeen kuvankäsittelyllä, näistä toimenpiteistä on mainittava,

kun kuvan käyttöyhteys tällaista mainintaa edellyttää. (Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry 2014, 64–65.)

Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry:n eettisten periaatteiden noudattamista valvoo yhdistyksen Eettinen toimikunta, joka voi rikkeitä nähdessään tehdä lausunnon, jonka pohjalta yhdistyksen hallitus käsittelee tapauksen ja harkitsee mahdollisia rankaisutoimenpiteitä (Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry 2014, 64–65). Toimikunta ei halua vahdata jokaisen kuvaajan tekemisiä, vaan tarttuu asioihin niiden ilmetessä. Toimikunta on syytä olla olemassa, mutta toivottavaa olisi, ettei sitä tarvitsisi käyttää. (Rautavaara 2018.)

Maailmalla esimerkiksi Marine Conservation Society on säätänyt eettisen koodiston veden alla toiminnalle, jonka moni merkittävä sukelluskuvausorganisaatio on omaksunut käyttöönsä. Koodisto on luotu ohjenuoraksi kaikille valo- ja videokuvausta veden alla harjoittaville, ja se istuu sovellettuna myös toimintaan Suomen vesistöissä. Suomen oloihin sovellettuna koodiston mukaan kuvaamista veden alla ei alun perinkään pidä aloittaa, elleivät tasapainon hallinta ja potkutekniikat ole kunnolla hallinnassa. Huonon tasapainon ja turhan heilumisen seurauksena ympäröivä luonto saattaa vaurioitua sekä näkyvyys vaikeutua huomattavasti. Niin kuvaajien kuin muiden sukeltajienkin on syytä pitää huolta siitä, etteivät varusteet roiku laahaamassa pohjaa tai muuten tartu vedenalaiseen luontoon. Maamme herkästi pölyävissä vesistöissä tulee noudattaa erityistä huolellisuutta pohjan sotkemisessa, sillä vedessä leijuva hiekka, muta ja ruoste peittävät laskeutessaan herkkiä organismeja vaikeuttaen niiden luonnollista elämää. Kuvauskohdetta valitessa tulee pyrkiä siihen, että ne voidaan saavuttaa turvallisesti vaurioittamatta itse kohdetta tai ympäröivää luontoa. Myös veden alla pätee se, ettei kannata kuvata kohteita, joita ei tunne ja jotka ovat oman taitotason ulkopuolella. (Voipio 2013, 127–129.)

Hyönteiskuvaajan puolestaan kannattaa perehtyä hyönteistieteellisten seurojen eettisiin ohjeisiin, jotka sopivat hyvin myös hyönteisten valokuvaajalle. Esimerkiksi Worldwide Dragonfly Association sekä Perhostutkijain Seura ovat julkaisseet omat eettiset ohjeistonsa. (Karjalainen 2018.) Suomen Perhostutkijain Seura ry:n (2011) periaatteissa korostetaan esimerkiksi hyönteisten suojelua sekä luonnon kunnioittamista ja sen monimuotoisuuden vaalimista. Periaatteisiin kuuluu myös se, ettei hyönteisiä tallentaessa vaaranneta lajin tulevaisuutta, ja rauhoitusmääräykset sekä laji- ja paikkakohtaiset rajoitukset muistetaan.

5.3 Tekijänoikeudelliset seikat

Jokaisella kuvaajalla on tekijänoikeus ottamiinsa kuviin. Tekijänoikeudella tarkoitetaan tekijän lähtökohtaista yksinoikeutta päättää teoksensa käytöstä, jolloin muilla ei ole oikeutta käyttää sitä ilman tekijän erillistä lupaa. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, tietosisältöä tai teokseen liittyvää teoriaa. (Tekijänoikeus.fi 2019.)

Luontokuvaajat kuvaavat usein samoja kohteita, jolloin useammalla kuvaajalla tulee lähes väkisin samankaltaisia kuvia. Yksittäinen kuvaaja ei kuitenkaan voi vaatia tekijänoikeuksia yhteiseen kohteeseen (Rautavaara 2018), ja esimerkiksi luonnon eläimiä ei voi omistaa, jolloin jokainen saa taltioida niitä vapaasti (Peltomäki & Peltomäki 2018).

5.4 Eettinen yritystoiminta

Luontokuvausta yrittäjänä harjoittavilla henkilöillä toiminnan eettisyys korostuu vielä enemmän yksityiseen kuvaajaan verrattuna. Yksityisellä kuvaajalla ajatus luontokuvauksen jatkuvuudesta voi hämärtyä, sillä hänelle ei ole elintärkeää ajatella sitä, onko sama eläin samalla paikalla myös seuraavana vuonna tai onnistuuko eläinten pesintä. Kärjistetysti voi sanoa, että kun kerran saa hyvät kuvat, oma tarve on tyydytetty. Kun luontomatkailun bisnes perustuu siihen, että vuodesta toiseen voidaan tehdä samoja asioita eli kuvata samoja kohteita samoilla paikoilla, on yrittäjälle eri tavalla tärkeää pitää huolta siitä, että lajit säilyvät, niitä ei häiritä ja toiminta jatkuu. (Peltomäki & Peltomäki 2018.)

Yksi eettisten luontoyritysten lähtökohdista on ohjeistaa asiakkaitaan toimimaan luonnossa oikein. On äärimmäisen tärkeää, että asiakkaiden kanssa maastossa toimivat oppaat käyvät läpi realiteetteja ja kertovat siitä, miten luonnossa toimitaan oikein silloinkin, kun ei olla kuvaustilanteessa. Esimerkiksi ero kojukuvauksen ja eläinten kanssa esillä ja tekemisissä olemisen välillä on tärkeää käydä läpi.

Luontomatkailun peruseriaatteita on olla informatiivista ja opettavaista, ja tarkoitus on opettaa asiakkaille luontokuvaamisen lomassa asioita luonnosta, sen suojelusta ja siitä, miten asioihin voidaan vaikuttaa. (Peltomäki & Peltomäki 2018.)

Luontomatkailu tuo kuvaajia ympäri maailmaa taltioimaan Suomen luontoa, mikä on oma tapansa osoittaa luonnon arvo myös päättäjille. Luonto ja eläimet tuovat vientituloja, joten niistä on tärkeää pitää hyvää huolta. Tärkeä osa kestävästä turismista on pitää ryhmäkoko pienenä – noin 4-6 kuvaajaa ei aiheuta luonnolle painetta samalla tavalla kuin suuremmat ryhmät. Suomen luonnossa ryhmäkoolla on suuri merkitys, sillä pienempi ryhmä on helpommin hallittavissa. Luontokuvaaminen ei voi Suomessa olla massamatkailua, jos toiminta halutaan säilyttää kestävässä. Luontomatkailu korostaa Suomen luonnon kasvavaa arvoa, kun aito luonto maailmalla vähenee ja harvenee. Bisneksen kannalta on äärimmäisen tärkeää huolehtia luonnosta, sillä ihmisten kaupungistuessa luontoon pääsemisestä ollaan valmiita maksamaan yhä enemmän. (Peltomäki & Peltomäki 2018.)

6 Oppaan toteutus

6.1 Oppaan kirjoittamisen lähtökohdat

Oppaat ovat oppimismateriaaleja, joilla esimerkiksi selvennetään jonkin laitteen toimintaa tai ohjataan työsuoritusta. Ne ovat helppokäyttöisiä, ja tehty yleensä niin, että lukija löytää tarvitsemansa tiedon nopeasti. Opas eroaa yleisestä tiedonlähteestä siinä, että yleisen informaation sijaan se opastaa lukijaansa jonkin konkreettisen toiminnan suorittamisessa. (Jaakkola, Lehtinen, Nirhamo & Nurmi 2012, 16.) Oppaita voidaan tehdä useista eri syistä, joihin vaikuttaa tehtävän oppaan sisältö. Erilaisia oppaita voidaan tehdä yksinkertaisista yksityiskohtaisempiin, ja ero niiden välillä vaihtelee lähinnä aiheen ja tarjotun informaation määrässä. Yksinkertaisia oppaita ovat ne, joiden sisältö keskittyy selvästi yhteen aihepiiriin ja voidaan kirjoittaa yhden otsikon alle. Yksityiskohtaisemmat oppaat käsittelevät puolestaan useampaa aihetta ja vaativat useamman luvun asian ymmärtämiseksi. Yksityiskohtaisissa oppaissa on usein selkeä sisällysluettelo, jossa lukujen otsikot tuovat ilmi oppaan sisällön, ja jotka mahdollistavat helpon siirtymisen lukujen välillä. (University of Bath 2019.)

Lähtökohtaisesti opas on ohjeteksti. Yleisiä onnistuneen ohjetekstin piirteitä ovat esimerkiksi käskymuodon käyttäminen, ohjattavan toiminnan olennaisten tietojen tunnistaminen sekä ohjeiden esittäminen helposti hahmottuvassa muodossa. Ohjeissa on tärkeää purkaa omat itsestäänselvyytensä, sillä toimintaa on mietittävä ensisijaisesti lukijan näkökulmasta. Onnistunut ohje rakentuu helposti hahmottuvaan muotoon ymmärrettävien otsikoiden avulla, ja tekstin luettavuutta helpottaa asioiden esitys loogisessa järjestyksessä. (Kotimaisten kielten keskus 2019.)

Opinnäytetyön yhteydessä toteutetun oppaan ensisijainen tehtävä on välittää tietoa. Se on yksityiskohtainen, ja käsittelee aihetta laajasti sekä useammasta näkökulmasta. Oppaassa ei käytetä käskymuotoa, sillä se ei sovi tekstin tyyliin. Vaikka oppaan ohjaama toiminta on lukijan edun ja tavoitteen mukaista, saattaisi käskymuoto vaikuttaa turhan tyyliä tai määräilevältä (Kotimaisten kielten keskus 2019).

Oppaan alkuperäinen idea eroaa hieman siitä, mitä lopulta syntyi. Alun perin ajatus oli koostaa yleismaallisempi kokonaisuus samasta aiheesta laajemmalle kohderyhmälle eli kaikille luonnossa liikkujille. Ideana oli tehdä opas, jonka informaatio keskittyisi luonnossa liikkumisen eettisyyteen ja kestävyys, mutta kohderyhmä tarkentui lopulta luontokuvaajiin, sillä se istuu paremmin media-alan tutkintoon. Ajatuksena oli myös toteuttaa oppaan pohjalta informatiivinen video, joka tiivistäisi sen viestin, mutta se hylättiin lopulta aikataulujen vuoksi. Oppaan aihe, rajaus ja toteutus muovaantui lopulliseen muotoonsa, kun Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry lähti opinnäytetyön toimeksiantajaksi, jolloin opas suunniteltiin palvelemaan heidän tarkoituksiaan.

6.2 Aiheen rajaus

Oppaan aihe on rajattu käsittelemään nimenomaan Suomen luontoa vahvasti Suomen lainsäädäntöön ja Suomen luontoon kytkeytyvän tietoperustan seurauksena. Suomessa vallitsevat jokamiehenoikeudet eivät päde sellaisenaan muualla maailmalla, joten oppaan informaatiota voi siltä osin hyödyntää luottavaisin mielin vain Suomessa. Jos oppaasta tahtois tehdä kansainvälisesti luotettavan, olisi

siinä otettava huomioon eri valtioiden lainsäädäntö ja eliökunta erikseen, mikä ei ole opinnäytetyön puitteissa luontevasti toteutettavissa.

Opasta voidaan soveltaa jossain määrin luonnon kuvaamiseen myös muissa valtioissa, sillä esimerkiksi eläimiä kuvatessa lähtökohtana on joka tapauksessa aina se, ettei kuvauskohteita häiritä ja tilanteissa toimitaan eläinten ehdoilla (Peltomäki & Peltomäki 2018). Myöskään lajituntemuksen merkitys ei muutu, matkustettiin sitten Suomen Lappiin tai esimerkiksi Japaniin. Ulkomaille matkustaessa on kuitenkin tärkeää muistaa tutustua paikallisiin lakeihin, asetuksiin ja muihin rajoituksiin, jotta kuvaustilanteessa osaa toimia varmasti oikein.

6.3 Oppaan sisältö

Oppaan toteutustavaksi valikoitui yhteisymmärryksessä toimeksiantajan kanssa pdf-tiedosto, sillä opas oli tarkoitus tehdä ensisijaisesti sähköiseen muotoon, joka on kuitenkin tulostettavissa tarpeen vaatiessa. Työskentelyn alussa keskusteltiin myös mahdollisuudesta toteuttaa opinnäytetyössä oppaan taitto lopulliseen muotoonsa. Aikataulujen seurauksena päädyttiin siihen, että toimeksiantajalle toimitetaan vain valmis teksti, josta voidaan myöhemmin koostaa heidän tarkoituksiinsa palveleva kokonaisuus. Opinnäytetyön esitystä varten tekstistä muotoiltiin miellyttävämpi ja luettavampi versio (liite 2.), mutta oppaan alkuperäisessä tekstissä tarkat lähdeviitteet ja lähteet on merkitty asianmukaisesti.

Oppaan sisältö valikoitui suhteellisen yksinkertaisesti toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Kun koko oppaan lähtökohtana toimii yhdistyksen eettiset periaatteet, oli luontevaa lähteä syventämään ja avaamaan niitä enemmän. Lukijalle -johdantoluvun sisällyttäminen oppaaseen oli perusteltua, sillä lyhyt esittely Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry:n historiasta ja toiminnasta sekä oppaan taustoista on hyödyllinen lukijalle, joka ei välttämättä ole yhdistyksen jäsen tai kuullut siitä aiemmin. Oppaasta muodostuu lukijalle heti luottavampi mielikuva, kun julkaisijana toimii tunnettu yhdistys.

Yhdistyksen eettisten periaatteiden kohta 3 viittaa suoraan Suomessa vallitseviin jokamiehenoikeuksiin. Yhdistyksen vuonna 2014 julkaisemassa jäsenoppaassa

valokuvaajan jokamiehenoikeudet on kirjoitettu hyvin auki, joten yhdessä toimeksiantajan kanssa päätettiin, että kyseistä lukua on turhaa lähteä kirjoittamaan uudestaan, mutta se on kuitenkin tärkeää sisällyttää lopulliseen oppaaseen. Lopulta päädyttiin siihen, että luku valokuvaajan jokamiehenoikeuksista, suojelualueilla liikkumisesta ja toiminnasta lainataan suoraan jäsenoppaasta ja sitä päivitetään tarvittavilta osin ajankohtaiseksi.

Tärkein osa opasta ovat eri kuvauskohteita koskeviin eettisiin ohjeisiin perehtyvät luvut. Luvuissa keskitytään tarkastelemaan luontokuvaajan yleisimpiin kohteisiin liittyviä ohjeita, ja niissä viitataan vahvasti opasta varten tehtyihin asiantuntija-haastatteluihin. Luvuissa kerrotaan muun muassa, miten kuvauskohteensa voi oppia tuntemaan mahdollisimman hyvin, mitä eri kohteita kuvatessa tulee ottaa huomioon ja miten laki rajoittaa tiettyjen kohteiden kuvaamista. Luvuissa käsitellään eläinkuvausta, lähi- ja makrokuvausta, veden alla kuvaamista sekä ilmakehävasta. Luvuissa ei käsitellä maisemakuvausta, sillä siihen voidaan soveltaa kaikkien muiden kuvauskohteiden eettisiä ohjeita.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä lähes päivittäin mediassa käsitellään ilmastonmuutoksen vaikutuksia ympäröivään maailmaan ja sitä, mitä muutosten estämisen tai hidastamisen eteen voisi tehdä. On ymmärrettävää, ettei pelkillä luontokuvaamisen eettisillä ohjeilla pelasteta maailmaa, mutta eettisen toiminnan rohkaiseminen ja informaation välittäminen jokaisella kentällä on eittämättä hyödyllistä. Luontokuvaajien eettisen toiminnan kannustaminen voi mahdollisesti pelastaa yksittäisiä lajinedustajia, mutta sitäkin tärkeämpi on luontokuvaajien rooli luonnossa tapahtuvien muutosten realisoinnissa – kuvat havainnollistavat luonnossa tapahtuvia muutoksia huomattavasti paremmin kuin pelkät kirjalliset faktat (Ruola 2018).

Oppaan toteutukseen kului aikaa lopulta huomattavasti enemmän kuin etukäteen oli suunniteltu. Erityisesti haastatteluiden kanssa aikataulu venyi, sillä jo haastateltavien hankkimiseen käytetty aika tuntui odotettua pidemmältä toimeksiantajan toimiessa ensin välikätenä. Kun toimeksiantaja kyseli ensin sopivilta henkilöiltä

heidän kiinnostustaan ja ilmoitti sitten heidän yhteystietonsa, kului aikaa vastausten odotteluun huomattavasti enemmän verrattuna siihen, jos jo ensimmäisessä viestissä kiinnostuksen lisäksi olisi voinut kysyä aikataulujen yhteensopivuutta. Haastatteluaineiston kerääminen oli kaiken kaikkiaan alusta loppuun opettavainen prosessi, ja hankitun kokemuksen perusteella vastaavien tilanteiden toteutusta osataan jatkossa pohtia uusista näkökulmista.

Opinnäytetyössä käytetyt kirjalliset aineistot ovat pääasiallisesti ajankohtaisia, ja vanhemmistakin lähteistä on poimittu 2010-luvulla pätevää tietoa. Sähköisinä lähteinä on käytetty luotettavia sivustoja, joiden julkaisijat ovat tunnettuja organisaatioita. Haastatteluaineistoja on verrattu suhteessa muihin lähteisiin, ja vaikka niissä on mukana myös haastateltavien omia mielipiteitä ja kokemuksia, on kyseessä asiantuntijan tarjoama tieto, jota voidaan pitää yleisesti luotettavana. Haastatteluissa huomasin sen, että alan asiantuntijoilla on paljon yhteisiä mielipiteitä, mutta vastaan tuli myös ristiriitaista informaatiota, jolloin ensisijaisena lähteenä oli luotettavampaa käyttää kirjallisuutta tai lakia.

Oppaan pohjalta olisi jatkossa helppo toteuttaa opinnäyteprosessinkin aikana harkittu videoprojekti, jossa oppaan informaatio tiivistettäisiin lyhyeksi videoksi. Video tavoittaisi todennäköisemmin senkin yleisön, jota ei kiinnosta aiheeseen tutustuminen pitkien tekstidokumenttien kautta. Koska oppaankin tarkoitus on välittää informaatiota, olisi videon toteuttaminen pdf-tiedoston lisäksi hyvin perusteltua. Jatkokehitysmahdollisuuksia on lisäksi oppaan kääntäminen eri kielille, ainakin englanniksi, sillä Suomessa vieraillee runsaasti luontokuvaajia myös eri puolilta maailmaa. Oppaan ideaa olisi mahdollista soveltaa myös muiden valtioiden tarpeisiin toteuttamalla vastaava opas koskien luontokuvaamisen eettisyyttä tietyssä valtiossa.

Opinnäytetyöprosessi opetti paljon uutta. Erityisesti haastatteluista sai irti myös sellaista tietoa, mitä ei ole aiemmin osannut ajatella asiayhteydessä. Aineiston hankinnan lomassa tuli väkisin tutustuttua syvemmin esimerkiksi eri luontokuvaajan kohteisiin, jotka olivat aiemmin melko tuntemattomia. Oppaan kirjoittaminen avasi uusia realiteetteja luontokuvauksesta ja sen merkityksestä, ja prosessi auttoi ajattelemaan omaa harrastusta uusista näkökulmista laajemmin ja erityisesti pohtimaan myös oman toiminnan eettisyyttä. Luonnon taltiointi valokuvoin on upea

harrastus ja joillekin jopa elämäntapa. Kaikista tärkeintä on ymmärtää, että osataan toimia eettisesti vahingoittamatta luontoa ja että luonnossa ei tehdä mitään, mikä estäisi lajikirjon ja monimuotoisuuden säilymisen myös tuleville sukupolville.

Lähteet

- Alastalo, M. Vaittinen, T. & Åkerman, M. 2017. Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 181-197.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hautala, H., Luhta, J., Rautavaara, A., Rinne, V., Soveri, K. & Suominen, T. 1981. Luonnonkuvauksen käsikirja. Espoo: Amer-yhtymä Oy Weilin+Göös kirjapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu : teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakkola, T., Lehtinen, E., Nirhamo, L. & Nurmi, S. 2012. Erilaiset oppimisaihiot osana joustavaa kokonaisuutta. Teoksessa Ilonen, L. Laatu e-oppimateriaaleihin. Helsinki: Opetushallitus. 12-24.
- Karjalainen, S. Luontokuvaaja ja tietokirjailija. Sähköpostihaastattelu 26.12.2018.
- Kotimaisten kielten keskus. 2019. Vinkkejä ohjetekstin tekijöille. https://www.kotus.fi/ohjeet/virkakieliohjeita/ohjeita_ohjeiden_tekijoille. 6.3.2019.
- Lehtonen, J. & Peiponen, J. 2016. Makrokuvauksen käsikirja. Jyväskylä: Docendo Oy.
- Liikenne- ja viestintävirasto Traficom. 2017. Kunnioita yksityisyyttä. https://www.droneinfo.fi/fi/kunnioita_yksityisyytta. 18.1.2019.
- Liikenne- ja viestintävirasto Traficom. 2018. Ohjeita turvalliseen lennättämiseen. https://www.droneinfo.fi/fi/nain_lennatat_turvallisesti. 18.1.2019.
- Metla. 2013. Euroopan metsäisin maa. <http://www.metla.fi/suomen-metsat/>. 8.2.2019.
- Metsähallitus. 2017. Kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden ja muiden virkistys käytännöllisesti merkittävimpien Metsähallituksen hallinnoimien suojelualueiden ja retkeilykohteiden käyntimäärät vuonna 2017. <http://www.metsa.fi/documents/10739/3335805/kayntimaarat2017.pdf/>. 8.2.2019.
- Metsähallitus. 2019. Jokamiehenoikeudet ja -velvollisuudet. <https://www.luontoon.fi/jokamiehenoikeudet>. 8.2.2019.
- Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 367-378.
- Peltomäki, J. & Peltomäki, K. Hallituksen puheenjohtaja, matkanjohtaja ja ammattiluontokuvaaja. & Toimitusjohtaja ja luontokuvaaja. Finnature. Nauhoitettu haastattelu 7.11.2018.
- Pöllänen, S. 2012. Nisäkkäiden kuvaaminen. Teoksessa Saiha, M. (toim.) Luontokuvauksen käsikirja. Jyväskylä: Docendo Oy. 80.
- Rautavaara, A. 2018. Etiikasta puheenollen. Luontokuva 1/2018. 74–75.
- Ruola, J. Ammattiluontokuvaaja. Nauhoitettu haastattelu 29.11.2018.

- Saiha, M. 2012. Maisema. Teoksessa Saiha, M. (toim.) Luontokuvauksen käsikirja. Jyväskylä: Docendo Oy. 17.
- Saiha, M. 2014. Luontokuvaajan kenttäopas. Jyväskylä: Docendo Oy.
- Schloss, D. 2018. Drones For Photography. Madavor Media. <https://www.outdoorphotographer.com/photography-gear/cameras/drones-for-photography/>. 5.2.2019.
- Sherbakov, V. 2016. Landscape Photography with a Drone. CaptureLandscapes.com. <https://www.capturelandscapes.com/landscape-photography-drone/>. 5.2.2019.
- The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2015. Environmental Ethics. <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental/>. Stanford University. 29.3.2019.
- Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry. 2014. Jäsenopas. Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry. https://www.luontokuva.org/images/PDF-tiedostot/Suomenluonnonvalokuvaajat_jasenopas_2014.pdf. 14.11.2018.
- Suomen Perhostutkijain Seura ry. 2011. Harrastus ohjeita. http://www.perhostutkijainseura.fi/File/Yleiset_tiedostot/SPS_Harrastusohjeita.pdf. 17.1.2019.
- Suomen YK-liitto. 2019. Ekologinen kestävä kehitys. <https://www.yk-liitto.fi/yk70v/ekologinen>. 28.2.2019.
- Tekijanoikeus.fi. 2019. Mitä on tekijänoikeus?. <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/>. 4.3.2019.
- Tieteen termipankki. 2019. Filosofia: etiikka. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:etiikka>. 29.3.2019.
- University of Bath. 2019. Creating a Guide. <https://www.bath.ac.uk/guides/creating-a-guide/>. 6.3.2019.
- Visit Åland. 2019. Ahvenanmaan jokamiehenoikeus. <http://www.visit-aland.com/fi/articles/allemanstratten/>. 8.2.2019.
- Voipio, M. 2013. Sukelluskuvaus. Helsinki: Sukeltajaliitto ry.
- Ympäristöministeriö. 2016. Jokamiehenoikeudet – Lainsäädäntöä ja käytäntöä. Helsinki: Lönnberg Print & Promo.

Haastattelurunko

1. Aina korostetaan sitä, miten luontoa kuvatessa pitää toimia luonnon ehdoilla,
Mitä tämä (mielestäsi) tarkoittaa käytännössä?
2. **Miten kuvauskohteensa voi oppia tuntemaan mahdollisimman hyvin?**
Miten esimerkiksi itse tutustut uusiin kohteisiin?
3. **Miten luontokuvaaja voi toiminnallaan tukea luonnon ekologista kestä-
vyyttä?**
4. Kaikille luontokuvaajille kuuluu yhteisiä ohjeita esimerkiksi tekijänoikeuksista
ja lakien noudattamisesta,
**Mitä eettisiä ohjeita kuuluu nimenomaan lintu-/nisäkäs-/vedenalla-/kasvi-
ja hyönteiskuvaajalle?**
5. **Millaisia ohjeita antaisit aloittelevalle luontokuvaajalle?**
6. **5 tärkeintä muistisääntöä lintu-/nisäkäs-/vedenalla-/kasvi- ja hyönteisku-
vaajalle?**
7. Lopuksi, **tuleeko vielä mieleen muita luontokuvaajan eettiseen toimin-
taan liittyviä seikkoja?**

Opas luontokuvaajan kestävään käyttäytymiseen Suomen luonnossa

Opas luontokuvaajan kestävään käyttäytymiseen
Suomen luonnossa

Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry

Sisältö

Lukijalle	3
Valokuvaajan jokamiehenoikeudet	5
Ahvenanmaalla omat säädökset.....	6
Suojelualueilla liikkuminen ja toiminta	7
Kuvaaja maastossa	7
Luonnon- ja kansallispuistot	8
Muut suojelualueet ja erityiskohteet	10
Yleisiä ohjeita luontokuvaajalle.....	12
Eläinten kuvaaminen	13
Lintukuvaus	14
Piilokojuista	15
Lähi- ja makrokuvaus	16
Veden alla kuvaaminen	18
Ilmakuvaaminen	20
Lopuksi	22

Lukijalle

Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry perustettiin vuonna 1977 tavoitteenaan edistää ja kehittää luonnonvalokuvausta Suomessa. Yhdistys on luontokuvauksesta kiinnostuneiden yhteisö, jossa alati kasvavan harrastajakunnan lisäksi on mukana lähes kaikki kotimaiset ammattilaiset.

Suuri määrä jäseniä eri taustoilla tarkoittaa lukemattomasti erilaisia tapoja kokea luonto ja luontokuvaus, mutta kaikille yhteisesti on tärkeää, että luonnosta pidetään huolta. Lähtökohtaisesti luontokuvaus on loistava harrastus, sillä sen avulla jaetaan tietoisuutta luonnon monimuotoisuudesta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Erilaisten kuvien myötä luonnonsuojelu ja upeiden lajien säilyminen nousee esille, kun suuri yleisö on tietoinen maan kohteista ja lajeista.

Yhdistyksen ohjausvastuu terveeseen ja kestävään luontosuhteeseen on kasvanut vuosien aikana huomattavasti, kun uusia harrastajia ilman aiempaa luontoharrastustaustaa kiinnostuu kokeilemaan luontokuvausta. Luontokuvaajilla on suuri eettinen vastuu, sillä Suomen luonto on herkkä ja uudistuu hitaasti. Äärettömän tärkeää on, että luontoa kuvatessa toimitaan eettisesti, eikä häiritä sen luontaisen ekosysteemin toimintaa.

Taatakseen jäsenkuntansa eettisen käyttäytymisen kuvaustilanteissa Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry vahvisti vuonna 2008 eettiset periaatteet, joiden mukaan määritetään, miten jäsenten kuuluu käyttäytyä luonnossa ja toimia valokuvaajina. Alla olevien periaatteiden noudattaminen kuuluu yhdistyksen jokaisen jäsenen velvollisuuksiin ja on kunnia-asia.

1. Luonnonvalokuvaajan työskentelyn lähtökohtana on luonnon kunnioittaminen. Hän liikkuu luonnossa hienotunteisesti ja asettaa kuvattavan edun oman etunsa edelle.
2. Luonnonvalokuvaaja perehtyy kuvauskohteisiinsa ollakseen aiheuttamatta niille vahinkoa.
3. Luonnonvalokuvaaja noudattaa luonnossa liikkumista ja toimimista koskevia lakeja sekä määräyksiä ja hankkii tarvittavat luvat viranomaisilta ja maanomistajilta.
4. Luonnonvalokuvaaja siivoaa jälkensä eikä jätä maastoon jätteitä.
5. Luonnonvalokuvaaja kunnioittaa toisen valokuvaajan työskentelyrauhaa, ilmaisuvapautta ja tekijänoikeuksia.

6. Luonnonvalokuvaaja ei kuvillaan levitä valheellista tai harhaanjohtavaa informaatiota. Jos kohde on kuvattu luonnossa irrotetussa ympäristössä tai jos kuvan sisältöön on oleellisesti vaikuttettu lavastuksin tai kuvan oton jälkeen kuvankäsittelyllä, näistä toimenpiteistä on mainittava, kun kuvan käyttöyhteys tällaista mainintaa edellyttää.

Jotta yhdistyksen eettisiä periaatteita noudatettaisiin, nimeää yhdistyksen hallitus määrääjäksi kerrallaan Eettisen toimikunnan, joka valvoo periaatteiden toteutumista. Toimikunta voi rikkeitä nähdessään tehdä lausunnon, jonka pohjalta hallitus käsittelee tapauksen ja harkitsee mahdollisia rankaisutoimenpiteitä.

Toimikunta ei halua vahdata jokaisen kuvaajan tekemisiä, vaan tarttuu asioihin niiden ilmetessä – toimikunta on syytä olla olemassa, mutta toivottavaa olisi, ettei sitä tarvitsisi käyttää. Suomen Luonnonvalokuvaajat SVL ry:n hallitus on vastuussa siitä, että jäseniä tiedotetaan eettisistä periaatteista ja niiden soveltamisesta, jotta jäsenkunta osaa toimia luonnonvalokuvaajina näiden periaatteiden mukaisesti.

Tämän oppaan tavoitteena on toimia selkeänä ohjeena siitä, miten luontokuvaajan, oli hän sitten yhdistyksen jäsen tai ei, tulisi käyttäytyä Suomen luonnossa sitä

kunnioittaen. Selkeää ja yksityiskohtaista tietoa siitä, miten luontokuvaajan tulee käyttäytyä Suomen luonnossa ei ole, vaan tieto on siellä täällä hajallaan.

Oppaan sisältö on koostettu kymmeniä vuosia luonnonvalokuvaajina toimineiden ammattilaisten ja kokeneiden harastajien haastatteluista sekä luontokuvaukseen keskittyvästä kirjallisuudesta. Oppaan tärkeimpänä lähtökohdiana ovat yhdistyksen eettiset periaatteet, jota muu kerätty materiaali tukee ja täydentää. Valokuvaus on yksi useista tavoista lähestyä luontoa, ja tässä oppaassa keskitytään luonnon kokemiseen vain valokuvauksen kautta. Yhtenä oppaan pääpointeista on se, että mitä vähemmän ihminen vaikuttaa luonnon luontaiseen kiertokulkuun, sitä parempi. Opas on tarkoitettu kuvaajille aloittelijasta ammattilaiseen ja siihen on helppo palata kohdantesaan kysymyksiä luontokuvaamisen eettisyydestä.

Oppaan on toteuttanut Tiina Marjoniemi opinnäytetyönään media-alan koulutukseen Karelia Ammattikorkeakoulussa. Suomen Luonnonvalokuvaajat SLV ry toimii opinnäytetyössä toimeksiantajana ja yhdistyksellä on rinnakkainen käyttöoikeus sekä julkaisuoikeus opinnäytetyön tuloksiin.

Valokuvaajan jokamiehenoikeudet

Tämä osio valokuvaajan jokamiehenoikeuksista sekä seuraava osio suojelualueilla liikkumisesta ja toiminnasta on lainattu lähes suoraan Suomen Luonnonvalokuvaajat ry:n jäsenoppaasta vuodelta 2014. Alkuperäisen tekstin on kirjoittanut Kari Loimu, ja tätä opasta varten sitä on joiltain osin päivitetty ajankohtaiseksi.

Suurimmassa osassa Suomea ovat voimassa jokamiehenoikeudet. Ne tarkoittavat, että kuka tahansa voi liikkua kenen tahansa mailla, kunhan käyttäytyy siivosti.

Aivan koko maahan jokamiehenoikeudet eivät kuitenkaan yllä: Ahvenanmaan maakunnassa on omat määräyksensä, eivätkä jokamiehenoikeudet ole manner-Suomessakaan voimassa esimerkiksi luonnonsuojelualueilla, rajavyyhykkeillä eivätkä sotilasalueilla.

Jokamiehenoikeuksiin kuuluu muun muassa, että kuka tahansa voi:

- liikkua luonnossa jalan, hiihtäen tai polkupyörällä
- oleskella tilapäisesti alueella, missä liikkuminenkin on sallittua. Tilapäistä oleskelua on esimerkiksi teltan tai telttaan rinnastettavan piilokojun pystyttäminen vuorokaudeksi tai pariaksi. Pois lähdeettä teltta tai piilokoju otetaan mukaan.

- tehdä avotulen merkitylle nuotiopaikalle, mikäli alueella ei ole metsäpalovaroitusta tai kovaa tuulta
- poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia
- onkia ja pilkkiä
- veneillä, meloa, uida ja peseytyä, sekä kulkea jäällä
- ottaa vettä lähteestä tai vesistöstä

Jokamiehenoikeuksien käyttämisellä ei saa kuitenkaan aiheuttaa maanomistajalle haittaa tai häiriötä. Jokamiehenoikeudet eivät siis ulotu esimerkiksi pihamaille, pelloille, niityille, taimikoille tai puutarhoihin.

Muuallakaan jokamiesoikeuksien piiriin ei kuulu esimerkiksi kotirauhan rikkinen.

Kotirauhan piiriin kuuluvat muun muassa asunnot, mökit, asuntoautot ja vaunut, yksityiset laiturit ja piha-alueet. Kotirauhan kannalta merkitystä ei ole sillä, onko isäntäväki paikalla vai muualla. Kotirauhan piirissä olevia ihmisiä ei myöskään

ole luvallista salakatsella. Tämä kattaa tirkistelyn lisäksi muun muassa kiikaroinnin tai valokuvauksen.

Jokamiehenoikeudet eivät myöskään salli esimerkiksi:

- häiriön tai haitan tuottamista esimerkiksi meluamalla
- lintujen, porojen tai riistaeläinten häirintää
- haaskan viemistä
- linnunpönttöjen kiinnittämistä puihin
- kiinteän tai tukevarakenteisen piilokojun pystyttämistä
- puiden kaatamista tai kasvavien puiden vahingoittamista
- varpujen, sammalien, jäkälien, käpyjen tai tuohen ottamista
- ympäristön roskaamista
- moottoriajoneuvolla ajamista
- kalastamista tai metsästämistä ilman asianomaista lupaa
- avotulen tekoa ilman maanomistajan lupaa

Maanomistaja ei voi rajoittaa jokamiehen-oikeuksia. Niinpä esimerkiksi saaristossa oleva ”Yksityisalue – maihinnousu kielletty” -taulut ovat oikeudellisessa mielessä vain suositusluonteisia. Viranomaiset voivat rajoittaa jokamiehenoikeuksia, ja näin ollen esimerkiksi lintuluodolle pesimäaikana maihinnousun kieltävät taulut on aina otettava täydestä.

Ympäristöministeriö julkaisi syksyllä 2012 uudet, aikaisempaa kattavammat ohjeet jokamiehenoikeuksista. Ne löytyvät muun muassa internetistä ympäristöministeriön kotisivuilta.

AHVENANMAALLA OMAT SÄÄDÖKSET

Ahvenanmaalla jokamiehenoikeus on rajoitetumpi kuin muualla Suomessa ja Ruotsissa. Tämä johtuu Ahvenanmaan itsehallinnosta ja siitä, että matkailijamäärä on suuri ja saaristoluonto on hyvin herkkä ja haavoittuva.

Eroja mannersuomeen on esimerkiksi, että Ahvenanmaalla ei saa yöpyä maastossa ilman maanomistajan lupaa. Koira on pidettävä aina kytkettynä, vaikka mantereella taajamia lukuun ottamatta koira saa pitää maanomistajan tai metsästysoikeuden haltijan luvalla vapaana niinä aikoina, kun linnut eivät pesi. Ahvenanmaalla on myös erilaisia kalastussäännöksiä kuin mantereella. Luonnossa voi liikkua jalan tai pyöräillen, mutta yksityisiä tontteja, laitureita ja viljelymaita välttämällä. Luonnonsatamia voi käyttää tilapäiseen ankkurointiin ja hätäsatamana. Yöpymissatamiksi suositellaan vierassatamia.

Myös Ahvenanmaan lainsäädännön mukaan avotulen teko ilman maan-

omistajan lupaa on kielletty. Kuivat, kallioiset metsäalueet ovat erittäin tulenarkoja. Pesivien merilintujen suojelemiseksi kalastus rannalta on kielletty 15.4-15.6.

Telttailu ja yöpyminen matkailuautossa tai -vaunussa toisen maalla eivät kuulu Ahvenanmaan jokamiehenoikeuteen, vaan niitä varten tarvitaan maanomistajan lupa.

SUOJELUALUEILLA LIKKUMINEN JA TOIMINTA

Kuvaaja maastossa

Yksi luonnonvalokuvaajan keskeisiä taitoja on luonnon ehdoilla toimimisen lisäksi aina myös kohteen tunteminen. Vain silloin voi arvioida, milloin kuvaaminen on aiheuttamassa häiriötä ja milloin taas ei.

Suomessa on erilaisia suojelualueita, joilla jokamiehenoikeutta on rajoitettu. Vaikka suojelualueilla usein riittää kuvattavaa runsain mitoin, kannattaa muistaa, että niitä ei ole perustettu luonnonvalokuvaajia varten. Ne on perustettu luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Siksi niillä on rajoitettu jokamiehenoikeuksia.

Luonnonsuojelulaki koskee koko maata eikä vain eri määräyksin suojeltua maa- tai vesialuetta. Lain perimmäinen tarkoitus on

estää luonnolle aiheutettu häiriö. Lain mukaan kaikki luonnonvaraiset linnut ja nisäkkäät metsästyslaissa määritellyjä riistaeläimiä lukuun ottamatta ovat koko maassa rauhoitettuja. Kuvaajan tulee myös aina olla tuottamatta millekään eläinlajille häiriötä sen lisääntymisaikana ja kunnioittaa niin nisäkkäiden, lintujen, kalojen, matelijoiden kuin selkärangattomienkin eläinten kannalta tärkeiden alueiden rauhaa. Tällaisia erityishuomiota vaativia alueita ovat esimerkiksi kahlaajarannat, lintujen levähdysalueet, hyljeluodot, kalojen kuturannat ja sammakoiden kutemislammikot.

Useilla suojelualueilla on omat ohjeistuksensa. Tavallisimmin rajoitukset koskevat liikkumista ja leirytymistä, eikä mitään varsinaisia valokuvaamista rajoittavia ohjeita ole. Luonnon arvojen huomioiminen vaatii kuitenkin kuvaajalta tarkkaavaisuutta ja alueen erityispiirteet huomioon ottavaa käyttäytymistä.

Valokuvaaminen on luonnonsuojelualueilla sallittua liikkumisrajoitusten puitteissa, edellyttäen, ettei siitä aiheudu haittaa tai häiriötä eläimistölle tai kasvillisuudelle. Tästä syystä eläinten kuvaus pesällä ei ole luonnonsuojelualueilla sallittua. Rakennelmien pystytys kuvausta varten vaatii aina luvan. Alueille, joilla leirytyksi-

nen on kielletty, ei tällaista lupaa myönnetä. Haaskan pitoa vain valokuvausta varten ei luonnonsuojelualueilla myöskään sallita.

Jos kuvaaminen saattaa tuottaa häiriötä, siihen tarvitaan lupa, jota haetaan kaikkialla ELY- (elinkeino-, liikenne- ja ympäristö) keskuksilta. Valtion mailla poikkeuksista luonnonsuojelualueiden sääntöihin vastaa metsähallitus ja yksityisillä mailla ympäristökeskus. Lupa voidaan myöntää, jos kuvaus ei vaaranna suotuisan suojelun tasoa. Yhteystiedot löytyvät osoitteesta www.ely-keskus.fi.

Säännökset koskeva myös kasveja. Suojelumääräysten tarkoituksena on turvata luonnonvaraisina esiintyvien kasvi- ja sienilajien säilyminen maassamme. Rauhoitettuja ovat myös matelijat kyytä lukuun ottamatta, kaikki viisi sammakolajia, jokihelmisimpukka ja vuollejokisimpukka sekä perhos-, kovakuoriais- ja sudenko-rentolajeja. Lajit luetellaan luonnonsuojeluasetuksen liitteissä. Koko maassa rauhoitettuja putkilokasveja on yli sata ja lisäksi useita sammallajeja. Rauhoitetun kasvin tai sen osan (esim. siementen) poimiminen, kerääminen, irti leikkaaminen, juurineen ottaminen tai hävittäminen on kiellettyä. Luonnonsuojelualueilta ei saa kerätä yleisiääkään kasveja.

Ahvenanmaalla on oma lainsäädäntönsä, joka koskee niin jokamiehenoikeuden soveltamista kuin rauhoitusmääräyksiä. Niissäkkäät ja linnut ovat riistalajeja lukuun ottamatta rauhoitettuja. Lisäksi maakuntahallituksen päätöksellä on rauhoitettu Ahvenanmaalla esiintyviä eläimiä, hyönteisiä ja kasveja. Lajien suojelusta Ahvenanmaalla vastaa maakuntahallitus.

Luonnon- ja kansallispuistot

Luonnonpuisto ja kansallispuisto ovat kumpikin suojelualueita. Luonnonpuisto on lailla tai asetuksilla perustettu tieteellisiin tarkoituksiin, ja se palvelee tutkimusta ja opetusta. Se pyritään säilyttämään luonnontilaisena vertailualana, jotta luonnon omaa muutosta voitaisiin verrata. Kansallispuisto on lain nojalla perustettu alue, jolla on suuri merkitys luonnonnähtävyytenä tai luontoharrastuksen ja luonnontuntemuksen lisääjänä.

Luonnonpuistoissa jokamiehenoikeuksia on rajoitettu kaikkein eniten. Niissä liikkuminen on sallittua vain Metsähallituksen luvalla. Poikkeuksen muodostavat ne puistot, joiden läpi kulkee retkeilyreitti. Joissakin luonnonpuistoissa, muun muassa Kevolla, on myös luvallista leiriytyä sitä varten osoitetuille paikoille.

Maassamme on 40 kansallispuistoa, joiden tarkoituksena on turvata luonnon monimuotoisuus. Ne ovat suuria luonnonsuojelualueita, jotka ovat samalla kaikille avoimia nähtävyyksiä. Luontokuvaajille kansallispuistomme tarjoavat kuvauskohteeksi tyypillistä suomalaista luontoa. Ne ovat myös kansallisesti ja kansainvälisesti arvokkainta osaa luonnostamme. Niihin kuuluu kansallismaisemia ja muita luonnonnähtävyyksiä.

Retkeily kansallispuistoissamme on pääosin sallittua jo edellisessä luvussa kerrottujen jokamiehen oikeuksien mukaisesti. Yleisesti kansallispuistoissamme noudatetaan alla olevia sääntöjä, ja tarkemmat, puistokohtaiset ohjeet löydät alla olevista internetosoitteista. Sallittua on muun muassa:

- liikkuminen jalan, hiihtäen, soutaen ja meloen rajoitusosia lukuun ottamatta
- marjojen ja ruokasienten poimiminen
- onkiminen ja pilkkiminen

Vain merkityillä paikoilla sallittua on:

- avotulen teko
- leiriytyminen
- kalliokiipeily

Kiellettyä on muun muassa:

- avotulen teko metsäpalovaroituksen aikana
- lemmikkieläinten vapaana pitäminen
- puiden, pensaiden tai muiden kasvien ja niiden osien vahingoittaminen sekä muiden kuin marjojen ja ruokasienten ottaminen
- maa- tai kallioperän vahingoittaminen ja maa-ainesten tai kaivoskivennäisten ottaminen
- luonnonvaraisten selkärankaisten eläinten pyydystäminen, tappaminen tai hätyyttäminen tai niiden pesien hävittäminen
- selkärangattomien eläinten pyydystäminen tai kerääminen
- moottoriajoneuvolla ajo siihen osoitettuja teitä lukuun ottamatta
- roskaaminen ja rakenteiden vahingoittaminen

Nämä samat ohjeet koskevat kaikkia muitakin luonnonsuojelualueita ja lisää tietoa löydät näiltä internetsivuilta:

www.luontoon.fi

www.ymparisto.fi

Muut suojelualueet ja erityiskohteet

Luonnon- ja kansallispuistojen lisäksi meillä on koko joukko muita suojelu- ja rauhoitusalueita, joissa liikkuminen ja kuvaaminen vaativat erityistä huolellisuutta. Näitä ovat esimerkiksi lintujen, hylkeiden ja lehtojen suojelualueet.

Luonnonsuojelulaki ohjaa toimimaan niillä sellaisena aikana tai sellaisessa paikassa, joka ei ole eläinten lisääntymisen tai kasvien kukkimisen kannalta herkintä. Tällöin riskiä häiriön aiheuttamiseen ei juuri ole. Lintujen muuttoaikainen seuranta ja talviretkeily eivät yleensä ole häiriöksi, kun muistetaan yleiset käyttäytymissäännöt.

Toki on myös ympäristöjä, joissa luonnollisia häiriötekijöitä on niin paljon, että kuvaaja ei tuo mukanaan uutta uhkaa. Esimerkiksi kaupunkimiljöössä liikenne ja ihmiset tai paikoin luontaiset viholliset, kuten petolinnut, aiheuttavat eläinten kannalta sen verran häiriötä, että normaali kuvaustyöskentely ei yleensä aiheuta merkittävää lisähäiriötä pesintäaikojen ulkopuolella. Aina pitää kuitenkin muistaa, että rauhoitettujen lintujen tahallinen häirintä niiden ruokailu- tai levähdyspaikoilla on kielletty.

Maalaisjärkeä voidaan soveltaa myös kuljettaessa herkissä kasvustoissa

kuten lehdoissa. Valmiit polut, olivat ne sitten ihmisen tai eläinten aikaansaamia, ovat sopivia kulkuväyliä. Niiltä poikkeaminen saattaa sen sijaan heikentää kohteen luontoarvoja. Taakseen katsomalla voi nähdä, jääkö jälkeä. Jos sellaisen havaitsee, ollaan jo vaikuttamassa ympäristöön.

Saaristossa retkeilevälläkin tulee olla kykyä ottaa luonto huomioon. Luodolla asustava lintupoikue voi joutua odottamaan vedessä veneilijän poistumista. Samalla poikaset ovat alttiimpia petolintujen ja lokkien hyökkäyksille kuin maalla.

Vene ei jätä maastoon samanlaisia pysyviä jälkiä kuin vaikkapa mönkijä jäkälikkөөn, mutta veneilijäkin voi silti aiheuttaa häiriötä niin rantojen asukkaille, muille veneilijöille kuin luonnollekin. Huomaavainen kulkija välttää pesimäaikana tapahtuvaa liikkumista lintusaarien läheisyydessä ja esimerkiksi varoo hajottamasta vesilintujen poikasparvia.

Vaikka kuvaaminen olisikin sopuisuudessa ympäristön kannalta, saattaa ongelmia tulla silloin, kun kuvaajia on paljon. Harvinaiset linnut houkuttelevat joukoittain kuvaajia paikalle, ja pelkästään liikenteen lisääntyminen saattaa aiheuttaa häiriötä. Luonnon lisäksi kuvaajan on myös osattava ottaa huomioon toisten kuvaajien ja

alueen asukkaiden oikeudet, esimerkiksi kotirauhan kunnioittaminen.

Oli retkikohde mikä tahansa, ja vaikka liikkuminen sekä kuvaaminen tapahtuisivat mihin vuodenaikaan hyvänsä, on kohteen ja alueen tuntemus aina tärkeää. Talvellakin voidaan aiheuttaa huomattavaa haittaa esimerkiksi sulapaikoissa ruokaileville linnuille, kuten koskikaraille, jos ne eivät pääse pakkaspäivinä ruokailemaan rauhassa. Koko ajan paikalla päivystävät kuvaajat saattavat ymmärtämättömyyttään estää ruokailun niin pitkäksi aikaa, että lintu nälkiintyy ja saattaa sen seurauksena menehtyä. Tilanne koskee myös ruokintapaikkoja. Tieto eläinten käyttäytymisestä on siis aina avuksi, kun kuvauksia suunnitellaan.

Yleisiä ohjeita luontokuvaajalle

Kuten eettiset ohjeet kertovat, toisten kuvaajien kunnioittaminen on jokaisen kuvaajan velvollisuus. Toisen kuvaajan on annettava työskennellä rauhassa ja annettava hänelle aikaa itsensä toteuttamiseen – työrauhan rikkomista on esimerkiksi toisen kuvaajan eteen kiilaaminen paikoilla, joissa kuvaajia on paljon. Myös toisten kuvauskojuja on hyvä ymmärtää kunnioittaa pysymällä niistä tarpeeksi etäällä, vaikka ei itse välttämättä olisikaan kiinnostunut kojuilla kuvaamisesta.

Jokaisella kuvaajalla on tekijänoikeus ottamiinsa kuviin. Kun kuvataan yhdessä muiden kanssa samoja kohteita, tulee väkisin samankaltaisia kuvia, mutta yksittäinen kuvaaja ei kuitenkaan voi vaatia tekijänoikeuksia yhteiseen kohteeseen. Esimerkiksi luonnon eläimiä ei voi omistaa, jolloin jokainen saa kuvata niitä vapaasti. Kuitenkin on tärkeää muistaa, ettei liiallisella kuvaajamäärällä tai vääränlaisella käytöksellä häiritä lajien luontaista käyttäytymistä.

Laaja luonto ja sen monipuolisuus tarjoaa loputtomasti erilaisia kohteita, ja jokaisen on annettava kuvata itseään kiinnostavia aiheita. Tärkeää on uskaltaa olla rohkeasti

sellainen kuvaaja, kun on, eikä kaikkien tarvitse ottaa samanlaisia kuvia samoista kohteista. Kun erilaisten kuvaustapojen dokumentoivasta lajikuvauksesta taiteellisempiin tulkintoihin annetaan kukoistaa, pysyy luontokuvauksen kirjo rikkaana.

Eläinten kuvaaminen

Eläimiä kuvatessa, olivat ne sitten nisäkkäitä, lintuja, kaloja, matelijoita tai selkärangattomia, tärkein lähtökohta on luonnon ehdoilla toimiminen. Kuvaajan on kunnioitettava kuvauskohdettaan ja annettava sen toimia luontaisten tapojensa mukaisesti.

Kuten ”Kuvaaja maastossa” -osio aihetta sivusi, eläimiä kuvatessa on pyrittävä siihen, ettei kuvauskohteita häiritä tai vahingoiteta. Ihminen häiritsee luontoa alati, mutta kuvaajan on tiedettävä, milloin raja liiallisessa häirinnässä ylitetään. Peruseriaate on, että eläinten annetaan olla siellä missä ovat kuvaajan toimiessa tilanteessa sivustakatsojana – hyvä kuvaaja osaa lukea eläimen käyttäytymistä ja ymmärtää milloin raja häirinnässä ylitetään.

Usein käy niin, että innokas kuvaaja haluaa sen ”vielä vähän paremman kuvan” ja eläimiä lähestytään ajattelematta ajaen kohde pois. Luonnollista kuvaa ottaessa kuvaaja ei voi lähestyä eläintä itse, sillä kuva joutsenen takamuksesta tai peuran hännästä kertoo vain siitä, että kuvaaja on ajanut eläintä takaa – paljitsevampaa on odottaa, että eläin tuntee olonsa turvalliseksi ja tulee itse kuvausetäisyydelle.

Eläinten kuvaajan on erittäin tärkeää tuntea kuvauskohteensa; mitä paremmin kuvaaja tuntee kohteensa ja niiden luontaiset käytöstavat, sitä paremmat mahdollisuudet niitä on kuvata onnistuneesti ja häiritsemättä. Kuvaajan pitää ymmärtää se, että jos jokin laji on itselle tuntematon, on siihen tutustuttava ensin eikä lähdekö suin päin kuvaamaan.

Kirjallisuus ja internet tarjoavat runsaasti tietoa eri eläinten käyttäytymisestä, ulkonäöstä ja niiden suosimista paikoista – kaikki nämä ovat olennaisia jo pelkästään kuvaamisen aloittamisen kannalta.

Yleensä kuvaajilla, joilla on taustaa luontoharrastukseen jo ennen kuvaamista, on jonkinlainen käsitys siitä, miten tietyt lajit käyttäytyvät. Luonnossa paljon liikkuneen kuvaajan on helpompi tunnistaa, milloin jokin laji on häiriintynyt ihmisen läheisyydestä ja milloin kuvaaja tekee jotain väärin; esimerkiksi lintu saattaa tulla hyvinkin lähelle, jos kuvaaja on lähellä pesää, vaikkakin todellisuudessa se tulee hätäilemään ihmisen läsnäolosta. Kokemattomampi kuvaaja voi ajatella, että onpa mukavaa, kun

lintu tulee lähelle kuvattavaksi, vaikka todellisuudessa paikalta pitäisi poistua välittömästi.

Nykyään on yhä enemmän ja enemmän luontokuvaajia, joilla ei ole minikäänlaista luontoharrastustaustaa, vaan kuvaamisesta on innostuttu muiden ottamien kuvien kautta. Luonnon kestävyden kannalta on äärimmäisen tärkeää, että jo luontokuvausta aloitellessa kuvaaja perehtyy kuvaamisen eettisyyteen, luonnossa liikkumista koskeviin lakeihin ja kuvauskohteisiinsa.

Jos mahdollisuus aukenee, kannattaa kulkea rohkeasti kokeneempien harrastajien parissa, sillä heiltä oppii paljon ja heillä on kokemusta myös itse kantapään kautta opituista asioista. Erilaisten neuvojen ja vinkkien lisäksi toisilta kuvaajilta saa myös laajempaa näkemystä ja apua uusien ajatusten löytämiseen.

LINTUKUVAUS

Lintuja kuvatessa lajituntemuksen paino korostuu erityisesti pesimäaikaan: kuvaajan on tiedettävä, miten tietyt lajit reagoivat ihmisen läheisyyteen, sillä pahimmassa tapauksessa pesintä voi epäonnistua täysin ihmisen käytöksen seurauksena. Kaikki lintulajit ovat rauhoitettuja pesimäai-

kaan. Jotkut lajit käyttäytyvät hyvin pelottomasti, kun taas toiset ovat arkoja. Tietyt lajit hylkäävät pesänsä hyvin nopeasti ihmisen ollessa lähellä ja häiritäessä, jolloin paikalta on ymmärrettävä poistua välittömästi. Jos kuvaaja viettää pesän läheisyydessä liikaa aikaa, poikaset voivat viileällä säällä kylmettyä tai emo voi pahimmassa tapauksessa jopa hylätä pesän.

Varsinainen pesäkuvaus vaatii kuvaajalta ammattitaitoa sekä luvan ympäristöviranomaisilta, ja jokaisen on hyvä muistaa, että sosiaalisessa mediassa jaetut pesäkuvat on todennäköisesti otettu te- leobjektiivilla kaukaa. Vaikka oma into ja kilpailu siitä, kuka saa hyvän kuvan on suuri, ei pidä unohtaa, miten paljon vääränlainen käyttäytyminen häiritsee: jos et tiedä, miten hyvin laji kestää pesän lähettyvillä liikkumisen, on parempi pysyä poissa.

Lajikohtaista tietoa siitä, miten herkkiä tietyt lajit ovat voi olla haastavaa löytää. Häiritäherkkyys lajien ja myös yksilöiden välillä vaihtelee runsaasti ja etukäteen on lähes mahdotonta määrittää, miten lähelle tiettyä lintua voi turvallisesti mennä. Lintu huomaa kyllä lähestyvän kuvaajan, vaikka se ei käytöksellään sitä toisikaan ilmi – lintun on tarkkailtava jatkuvasti ympäristöään, sillä muuten se olisi helppo saalis pe- doille.

Kun lintu muuttaa käyttäytymistään selkeästi, on kuvaajan peräännyttävä tilanteesta. Esimerkiksi ruokailun lopettava, lepoasennosta pystyyn nouseva tai kohti tuijottava lintu tuntee olonsa todennäköisesti uhatuksi. Lintujen ääniä kuuntelemalla voi lisäksi arvioida, miten oma toiminta vaikuttaa linnun käytökseen: jos lintu jatkaa lakkaamatta varoitusääntelyä, on kuvaaminen parasta keskeyttää.

Itse oppimalla kokemus karttuu, mutta on ymmärrettävä olla tarpeeksi varovainen – tässäkin tapauksessa kaikkea ei tarvitse oppia kantapäähän kautta, vaan kokemuksia ja vinkkejä kannattaa rohkeasti kysyä kanssaharrastajilta. Kokemattoman kuvaajan pitää ensin keskittyä siihen, minkä tuntee ja ymmärtää tai vaihtoehtoisesti ottaa aikaa uuden oppimiseen ja lajituntemuksen kartuttamiseen.

PIILOKOJUISTA

Piilokokuilla toimittaessa hyvänä lähtökohdana toimii se, että kaikki toiminta tapahtuu eläinten ehdoilla, kuvattiin sitten nisäkkäitä tai lintuja. Kuormitus kojupaikoilla pyritään pitämään mahdollisimman pienenä esimerkiksi liikkumalla pimeään aikaan, jolloin eläimiä ei häiritä ja ne eivät joudu varsinaiseen kontaktiin ihmisen kanssa.

Myös kojuilla toimiessa on tärkeää tuntea kuvauskohteensa ja niiden luontaiset käytöstavat, jolloin kuvaajan toiminta ja liikkuminen voidaan suhteuttaa tietyn lajin päivärytmiin. On tärkeää pitää mielessä se, että jos kojupaikoilla liikutaan päivällä missä sattuu, ovat kuvaustulokset huomattavasti huonompia – kuvaustulokset ja luonnon hyvinvointi kulkevat käsi kädessä.

Lähi- ja makrokuvaus

Tässä luvussa käsitellään erityisesti kasvien ja hyönteisten kuvaamisen eettisiä ohjeita, vaikka lähi- ja makrokuvia voi toki ottaa muistakin kohteista. Pieniä kohteita kuvatessa lähietäisyydeltä on äärimmäisen tärkeää huomioida myös se, mitä kuva-alan ulkopuolelle jää – jos esimerkiksi kasvikuvaaja ei noudata suurta varovaisuutta työskennellessään, voi hän jättää taakseen suuren tallatun tantereen.

Harvinaisia ja rauhoitettuja kasveja kuvatessa varovaisuus korostuu entisestään ja kuvaajan on pidettävä erityistä huolta siitä, että kasvit voivat hyvin myös kuvaamisen päätyttyä.

Myös kasveja kuvatessa lajituntemuksen on syytä olla kohdillaan. Jo kasvukauden ja kasvualustan tietämällä kasvin tunnistaminen ja oikean lajin löytäminen on helpompaa, vaikka tietyissä tapauksissa, esimerkiksi sienien tunnistamisessa, voidaan tarvita jopa mikroskooppia.

Hyönteiskuvaajan kannattaa perehtyä hyönteistieteellisten seurojen eettisiin ohjeisiin, jotka sopivat hyvin myös hyönteisten valokuvaajalle. Esimerkiksi Worldwide Dragonfly Association sekä Perhostutkijain Seura ovat julkaisseet omat eettiset ohjeistonsa.

Suomen Perhostutkijain Seuran periaatteissa korostetaan esimerkiksi hyönteisten suojelua sekä luonnon kunnioittamista ja sen monimuotoisuuden vaalimista. Periaatteisiin kuuluu myös se, ettei hyönteisiä tallentaessa vaaranneta lajin tulevaisuutta, ja rauhoitusmääräykset sekä laji- ja paikkakohtaiset rajoitukset muistetaan.

Hyönteisiä, kuten muitakaan eläimiä, ei saa tarpeettomasti häiritä kuvauksen onnistumiseksi. Kohteita on syytä lähestyä maltillisesti ja äkkiliikkeittä, jotta hyönteinen pysyy paikoillaan eikä tunne oloaan uhatuksi. Jotta kohde pysyy turvallisien mielin aloillaan, äkillisen varjon langettamista hyönteisen päälle on vältettävä, sillä moni hyönteinen tulkitsee varjon vaaratekijäksi.

Hyönteisten kerääminen ja/tai kasvattaminen kuuluu monien hyönteiskuvaajien menetelmiin, mutta ennen kuin luonnosta kerätään toukkia tai koteloita kuvattavaksi, on oltava täysin selvillä siitä, mistä lajista on kyse. Kuvaamisen päätyttyä on aina korrektia palauttaa hyönteinen takaisin omalle asuinpaikalleen. Rauhoitettujen hyönteisten on ehdottomasti annettava

olla aloillaan toukkinakin. Kasvatuksen onnistumiseksi myös lajin ravintokasvi tai muu ravinnon lähde on oltava tiedossa.

Veden alla kuvaaminen

Veden alla kuvatessa luonnon häiritseminen Suomessa on melko haastavaa – luonto Suomen vesistöissä ei mene helposti rikki verrattuna esimerkiksi etelän koralliriuttoihin. Veden alla kuvaamiselle on kuitenkin säädetty Marine Conservation Societyn toimesta eettinen koodisto, jonka moni merkittävä sukelluskuvausorganisaatio on omaksunut ja jota voi tarvittaessa soveltaa myös Suomen olosuhteisiin. Koodisto on luotu ohjenuoraksi kaikille valo- ja videokuvausta veden alla harjoittaville, sekä lisäksi on sovellettavissa helposti kaikkeen sukellukseen.

Koodiston lisäksi omaa harkintaa ja maalaisjärkeä suositellaan käytettävän myös veden alla kuvatessa, jotta hauras vesiluonto ja kulttuuriperintö säilyy myös tuleville sukupolville.

Suomen oloihin sovellettuna koodiston mukaan kuvaamista veden alla ei alun perinkään pidä aloittaa, elleivät tasapainon hallinta ja potkutekniikat ole kunnolla hallinnassa. Huonon tasapainon ja turhan heilumisen seurauksena ympäröivä luonto saattaa vaurioitua sekä näkyvyys vaikeutua huomattavasti.

Niin kuvaajien kuin muiden sukeltajienkin on syytä pitää huolta siitä, etteivät

varusteet roiku laahaamassa pohjaa tai muuten tartu veden alaiseen luontoon. Maamme herkästi pölyävissä vesistöissä tulee noudattaa erityistä huolellisuutta pohjan sotkemisessa, sillä vedessä leijuva hiekka, muta ja ruoste peittävät laskeutuessaan herkkiä organismeja vaikeuttaen niiden luonnollista elämää.

Kuvauskohdetta valitessa tulee pyrkiä siihen, että ne voidaan saavuttaa turvallisesti vaurioittamatta itse kohdetta tai ympäröivää luontoa. Myös veden alla pätee se, ettei kannata kuvata kohteita, joita ei tunne ja jotka ovat oman taitotason ulkopuolella.

Suomen vesialueiden lajisto on poikkeuksellisen pieni, sillä suolavettä ei ole. Suolavesistöjen todellinen lajirikkaus ei pääse Suomessa samalla tavalla oikeuksiinsa, mutta puolestaan lajien yksilömäärät ovat yleensä valtavia.

Veden alla uhanalaisten lajien kohtaaminen on hyvin harvinaista verrattuna maanpäällisiin lajeihin, eikä niiden paikkatiedoissa mukana pysyminen ole yhtä helppoa. Vedenalaisessa kuvauksessa maailma on hyvin erilainen, eikä mahdollisuutta eläinten häiritsemiseen ole samalla tavalla kuin maan päällä.

Suomen olosuhteissa veden alta puuttuu käytännössä kaikki nisäkkäät, eli hyvin älykkäät eläimet, poikkeuksena hylje, jota kuitenkin kohtaa kuvaustilanteessa vedessä harvoin. Kalat ovat nisäkäisiin verrattuna huomattavasti yksinkertaisempia eläimiä, eivätkä häiriinny yhtä helposti. Kuitenkin esimerkiksi lohensukuisten kalojen, Suomessa lohen ja taimenen, kutuaikana on hyvä tietää pysyä tarpeeksi etäällä, ettei kututapahtuma häiriinny. Kututapahtuma itsessään kestää useamman päivän. Kriittistä on tietää pysyä loitolla vesistä myös kudun jälkeen, etteivät pohjaan hautautuneet mätimunat lähde liikkeelle ja tuhoudu.

Vaikka luonnon häiritseminen veden alla onkin haastavampaa, luonnollisesti myöskään vedessä kuvauskohteita ei saa häiritä turhaan tai ottaa kiinni ja siirtää paremman kuvan toivossa – eläimen siirtäminen voi jopa tappaa sen. Myös jonnottamista harvinaisen kohteen kuvaamiseen suositellaan vältettävän, sillä jatkuva kuvaaminen etenkin salamalla saattaa stressata eläimiä turhaan ja pahimmassa tapauksessa vaurioittaa niiden silmiä.

Uiminen, snorkkelointi sekä kuvaaminen Suomen vesistöissä tapahtuu jokamiehenoikeudella, ja jokamiehenoikeus kattaa

suurimman osan kohteista. Rajoitetuilla alueilla, myös veden alla, kuvaaminen vaatii maanomistajan luvan. Kun perusperiaatteet tuntee, eettisten periaatteiden noudattaminen on pääpiirteittäin helppoa: on vaikea kuvitella, että valokuvaamalla voisi saada isoa vahinkoa aikaan veden alla.

Ilmakuvaaminen

Ilmakuvaamisella tässä yhteydessä tarkoitetaan luonnon kuvaamista dronella, eli harrastustoimintaan tarkoitettulla kauko-ohjattavalla lennokilla, joka on varustettu kameralla. Luonnon kuvaamiseen dronella liittyy samat eettiset ohjeet kuin muuhunkin kuvaamiseen, eli lähtökohtana on se, ettei lennättämisellä häiritä eläimiä. Lisäksi turvallisen lennättämisen takaamiseksi sitä rajoittaa laki ja lain pohjalta tehdyt määräykset.

Dronea lennättäessä on pidettävä huoli siitä, että siihen on jatkuva näköyhteys ja se on koko ajan ohjattavissa. Dronessa on oltava lennättäjän nimi ja yhteystiedot. Lennättäminen kilometriä lähempänä lentoasemasta ei ole sallittua ilman lennonjohdon lupaa.

Suomessa dronen lennätyskorkeuden on oltava alle 150 metriä, poikkeuksena lentoasemien lähialueet, joissa rajoitus on 50 metriä, sekä esteiden välitön läheisyys, jolloin rajoitus on 15 metriä esteen yläpuolella, kun lennättäjällä on esteen omistajan lupa. Alueen korkeusrajoituksen voi tarkastaa esimerkiksi älylaitteelle ladattavasta Traficomin Droneinfo-sovelluksesta, josta käy ilmi myös rajoitus- ja lentokieltoalueet.

Dronella kuvaaminen on sallittua kaduilla, teillä, toreilla, metsissä ja muilla vastaavilla yleisillä paikoilla. Lennättäminen väkijoukkojen yllä ei ole sallittua ja minimietäisyys väkijoukkoon tulee aina olla vähintään 50 metriä. Lennättäjän on myös muistettava kunnioittaa muiden ihmisten yksityisyyttä ja kotirauhaa, joten toisten ihmisten kotien yläpuolella lentämistä häiritsevästi on vältettävä.

Jos päämääränä on käyttää dronea eläinten kuvaamiseen, on jo sitä hankkiessa järkevää panostaa pieneen ja hiljaiseen laitteeseen, jolloin sen tuottama ääni ei vaikuta eläimen käytökseen.

Eläimiä kuvatessa dronella on syytä pitää kohteiden lähellä vietetty aika niin lyhyenä kuin mahdollista ja kuvaaminen kaikin tavoin hienovaraisena. Suoraan eläintä päin lennättämistä on syytä välttää, sillä eläin kokee sen todennäköisesti uhkaavana.

Myös korkeussuunnassa dronea ei saa lennättää liian lähelle, sillä se saattaa aiheuttaa kohteelle aiheetonta stressiä. Droneille luonnollisesti herkempien eläinten kuvaamista kannattaa pyrkiä välttämään, esimerkiksi lajit, joiden luonnolliset viholliset ovat lentäviä saalistajia

saattavat säikkyä lähestyvää lennokkia turhaan. Dronekuvaamisella ei missään nimessä saa häiritä eläimiä herkkiin aikoihin, kuten esimerkiksi lisääntymiskaudella.

Ennen dronella kuvaamisen aloittamista on syytä tutustua huolella dronen lennättämisestä koskeviin lakeihin, vaikka järkeä käyttämällä ja varovaisuutta noudattamalla pääseekin pitkälle. Droneinfo.fi sekä Droneinfo-sovellus sisältävät kaiken tarpeellisen tiedon turvallisesti lentämisestä, lennätyspaikoista sekä lennättämistä koskevasta lainsäädännöstä.

Lopuksi

Nyt on luontokuvaajien aika toimia. Kuvat havainnollistavat luonnossa tapahtuvien muutosten realiteetteja huomattavasti paremmin kuin pelkät kirjalliset faktat – kuvilla vaikutetaan tunteisiin ja konkretisoidaan tietoa. Luontokuva vaikuttaa heti, kun sen julkistaa – jokainen kuva tekee vaikutuksen, näytettiin se minkä kokoiselle yleisölle tahansa. Jos kuvaa käytetään järjestelmällisesti, esimerkiksi jonkin ympäristön tilaa tai muutosta selvittävän projektin yhteydessä, vaikutus on moninkertainen.

Lähtökohtaisesti luontokuvaus on mahdettava tapa jakaa tietoisuutta luonnon monimuotoisuudesta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Luontokuvaajat nostavat työllään esille luonnonsuojelun ja lajikirjon säilymisen, kun suurelle yleisölle jaetaan tietoa kohteista ja lajeista. Luontokuvaajien toiminta tukee ajatusta luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä, ja vaikuttaa myös poliittiseen päätöksentekoon luonnon hyväksi. Äärimmäisen tärkeää on se, että luonnossa toimitaan eettisesti, eikä sen tasapainoa häiritä.